DETELEUI LANGEBEKIJ HAMBURGENSIS ... IN LEGES ALIQUOT...

Detlev Langenbeck, Joachim Cluten, ...

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
10 Q
18

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DETLEVI LANGEBEKII HAMBVRGENSIS IVRISCONSVLTI

in

LEGES ALIQVOT PERDIFficiles, & nondum satis intellectas, nouæ annotationes.

ACCESSIT RERVM ET VERBORVM IN IISDEM PRÆCIpue memorabilium Index.

Recensuit

IOACHIMVS CLVTEN PARCHImensis Megapolitanus.

Ex Legato Ill.mi Caccini

FRANCOFVRTI,

Ex Typographeo MATTHIÆ BECKERI, *sumptibus* PETRI MVSCVLI & RVPERTI PISTORII.

Anno M. DC. IX.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO.EMANUELE

GENERIS NOBILITATE, DOCTRINA, VIRTVTUMQUE ornamentis præclaro viro, HENRICO RANTZOVIO, Ioan. Equit. aurat. F. inclyti Regis Daniæ in partib. Holsaticis vicario, DETLEVVS LANGEBEKIVS S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

QVAM graue existimationis onus sibi imponat (uir nobiliss.) qui commodo Studiosorum consultū uolens, publico scripto se quicquam in eorum gratiam, cuius præsens & expedita sit vtilitas, prolaturum testatur: & ipse non sine dolore expertus sum. Cum enim superioribus annis, de textu Iuris Ciuilis singulari ac mirabili quadam ratione numerarijs notis illustrando, perfectoq; Indice conficiendo, ad Franciscum Balduinum I. C. eius postulatu scripsissem: mirum quam auide, obuijsque (ut aiunt) ulnis, ea res protinus à studiosis & excepta & desiderata fuerit. Quare & multi docti uiri, me fre-

frequentibus literis, non ſolum admonere, ſed & urgere, atque etiam tarditatem (ut exiſtimabant) meam, paulo acerbius incuſare, non deſtiterunt. cum enim ſummam eius rei commoditatem intelligerent, uix quiſquam erat, qui nõ & pridem abſolutam eſſe, & iam in publico apparere cuperet. Quæ nimia, atque etiam iniuſta multorum feſtinatio, quam grauis mihi hactenus fuerit, uix uerbis explicare poſſim. Videbam enim eos, tum pondus ac magnitudinem rei non ſatis conſiderare: tũ leuius paulo, de incredibilibus meis laboribus iudicare. Vt taceam de illis, qui ob tam longã (ut ipſis forte uidetur) morã, de exitu deſperantes, impoſſibile quiddam, ac quod nunquam proditurum ſit, me tentaſſe, inuidioſius exiſtimant. Vt autem conſtare poſſit, nullam mihi merito negligentiæ ac ceſſationis culpam adſcribi poſſe, nemoque adeo ob paucorum annorum moram deſperãdum putet, eaque de cauſa mihi quicquam detrahat: conſtitui hac Epiſtola, ſtudium ac diligentiam in ea re meam, paucis declarare. Plane autem confiteor, ſanctéq; affirmo, me, quantum quidem per neceſſaria negocia licet, nihil mihi dare uacui temporis, omnibus-

que

que adeo neruis abſoluendo operi incumbere. At quanti, & quam infiniti prope laboris res ſit, ipſe hactenus ſatis expertus ſum, & adhuc ſumma cum moleſtia ſentio. Atque utinam hoc quadriennio Corpori iuris uacare licuiſſet: iam pridem & abſolutum, & prælo commiſſum fuiſſet. Sed quia multis doctis uiris placebat, ob magnam, quam prætendebant, ſtudioſorum utilitatem, me prius ipſum Indicem aggredi, & qua poſſem cura conficere: non potui eorum iudicio ac uolūtati non acquieſcere. Cum autem is iam Dei beneficio ad finem perductus ſit, ſolusque mihi & exſcribendi, & in ordinem redigendi labor reſtet: dici non poteſt, nec à quoquam facile credi, quantum & hic tædij, atque improbæ moleſtiæ feram. Incredibilis eſt enim rerum cumulus ac multitudo: ſingulaque non tantum minutatim ac ſcrupuloſe colligenda, ſed & omnia mea unius tantum opera ac manu peragenda. res enim non patitur, me cuiuſquam ope atque auxilio in ea re uti. Quare non eſt quod ſtudioſi tam anxia expectatione ſe crucient: breui haud dubie fidem meam apud eos, etiam cum fœnore, liberaturus ſum: habebuntque rem ſtu-

 dijs

dijs ſuis ſupra modũ aptam, commodam atque vtilem; & cuius mihi, ſi candidi eſſe volent, perpetuo gratias agent. Cum autem, Nobiliſs. vir, huic rei iam annis plus minus quatuordecim, aſſidue vaco, & magna cura atque intentione Textus Iuris ciuilis ſcrutor; incidi plerunque in LL. quaſdam, in quibus explicandis Accurſ. atque alij, mihi nonnihil à ſcopo aberrare videbantur. quare temperare mihi non potui, quin protinus, vt quæque offerebantur, arrepto calamo, obiter memoriæ cauſa, quid mihi in illis ſententiæ eſſet, annotarem. Cum igitur eiuſmodi Annotationum ſatis magnum numerum in aduerſarijs haberem; libuit hoc tempore ex illis nonnulla tantum capita, non quidem præcipua ac ſelectiora, ſed vt forte occurrerunt, in publicum proferre; tum, vt ſtudioſis noui aliquid obijcerem; tum, vt aliorum ingenia ad ſimilia tentanda excitarem. Quam enim vtilis expurgando ac reſtituendo Iure ciuili, in quo tam multos & inſignes viros tanta cum laude ſudare videmus, hæc res ſit, nemo haud dubie erit qui negare audeat. Nam licet in ſpeciem leuior paulo multis videri poſſit; tamen fructu atque vtilitate facile mul-

multorum, in cumulatione allegationum ac materiarum operoſos labores vincit. Ipſo enim textu vel deprauato, vel perperam & non recte intellecto, non video quid certi ac ſinceri de iure reſponderi poſſit. In confeſſo eſt enim omnes omnium diſciplinarum errores & corruptelas, inde primum originem ſumpſiſſe. Et quamuis cum illis minime ipſe comparandus ſim, tamen vtique ſtudium & conatum in ea re meum, non improbatum iri exiſtimo. Quid enim prohibet, me, licet tenuiorem, poſt tantorum virorum terga, ſpicas illectas colligere? Cum vero non is ſim, qui ſtatim mea pro certis atque indubitatis habere cupiam; eo facilius, ſi in quibuſdam (vt ſunt humana) & ipſe forte lapſus ſum, me veniam impetraturum confido. Licet autem conuenerat pleraque copioſius paulo eſſe explicata; tamen in præſentia ocij mei non fuit, prolixius ea exequi; malui igitur nudius ac ſimplicius omnia proponere, vt fœlicioribus ingenijs plenius & inueſtigandi & tractandi occaſio ſupereſſet. Nemo enim vnus ſimul omnibus ſufficere poterit.

Cum autem hæc mea, ob nouitatem, & censore & patrono opus habere iudicarē: tu mihi, Vir nobiliss. cum ob generis claritatem, singularemque eruditionem (rarum admodū inter nobiles donum) tum etiam eximiam humanitatem, ut de fortunæ ampliss. bonis taceam, præ cæteris in mentem uenisti, cui hoc quicquid est exigui scripti dedicarem. nec enim mihi ad omnia te opportunior hoc tempore occurrere potuit. Quare non dubito, quin, qua es virtute, eruditione, humanitate atque intelligentia, hæc mea & ad iudicandum, & ad defendendum benigne suscipere velis. Ac quamuis hoc loco de tua, generisque tui nobilitate & virtutib. amplius commemorandi magna esset occasio; tamen quia (ut audio) Pierides res patris tui breui meritis encomijs ornabunt, ipse huic rei supersedere constitui. Vale, uir modis omnibus laudatissime; ac me tibi commendatum habe. Hamburgi 12. Id. Mart. Anno à nato Christo, M. D. LXIV.

LEGVM ET §. QVÆ SINgulis Capitibus explicantur, Elenchus.

Vera

ELENCHI CApitum Finis.

DETLE-

DETLEVI LANGEBEKII IN LEGES ALIQVOT difficiles, & nondum ſatis intellectas, Annotationes.

NOVA AC VERA EXplicatio L. Filius à patre. in princ. De liber. & poſthum.

CAP. I.

TRIPHONINVS lib. XX. Diſputationum; Filius à patre, cuius in poteſtate eſt, ſub cõditione, quæ non eſt in ipſius poteſtate, hæres inſtitutus, & in defectum exhæredatus, deceſſit; pendente etiam tum conditione, tam inſtitutionis quam exhæredationis. Dixi, eum hæredem ab inteſtato mortuum eſſe; quia dum vixit, neque ex teſtamento hæres, neque exhæredatus fuit; hærede autem ſcripto ex parte filio, cohæres poſt mortem filij inſtitui poteſt.

Filius, ſub conditione, quæ non eſt in ipſius poteſtate, inſtitui poteſt, ſi modo ſub contraria conditione exhæredetur, hoc ſcilicet modo:

Si Titius cõſul fuerit factus, filius meus hæres

hæres esto; si non fuerit factus, exhæres esto.

Cum ergo talis institutio atque exhæredatio consistat, *l.4. de institut. & substitut. l. iam dubitari. infra de hæred. institut.* quæri potest: Num, si moriente filio, etiam tum pendeat conditionis vel euentus, vel defectus, valeat vtique tale testamentum, nec filius patrem intestatum facere possit. Quod videbatur: cum talis institutio atque exhæredatio rite facta sit, & ab initio vtiliter constiterit, omninoque necesse sit alterutram conditionem quandoque existere: *l.60. in fin. princ. de condic. indeb. l. 8. §. si ita. de periculo & commod. rei empt.* quæ necessitas & in causa est, quod talis forma instituendi recepta & admissa fuit. Sed tamen Triphoninus aliud decidit: scilicet, hunc filium morte sua patri ab intestato hæredem fuisse, nam cum in tempus mortis eius, tam institutionis quam exhæredationis conditio pependerit: in vita sua, ex testamento, neque hæres, neque exhæredatus fuit: quare morte eius testamentum nullius esse momenti apparuit. Quasi enim præteritus iudicandus est, cuius in vita neque institutionis neque exhæredationis conditio extitit. Quamuis enim verum sit, alterutram conditionem omnino extituram: tamen necesse est idipsum viuente adhuc filio fieri: *l. vnica. §. sin autem aliquid. C. de cadu. toll.* vt certa extet causa, quia vel institutus vel exhæredatus sit: *l.18. de bonor. poss. contra tab.* alias totius testamenti ius concidit. Causa enim ex qua quid vel valeat, vel debeatur, præcedere semper debet: *l. huiusmodi. quand. dies legati ced.* non enim

enim sufficit, omnino quid esse futurum, nisi & in vita eius extet, cuius aliquod inde quæri debet. *d.§.sin autem aliquid.* Nam quemadmodum in legatis, si alicui, siue illud factum fuerit, siue non legatum sit: quamuis certum sit, alterutrum omnino futurum, tamen vt eius legatario cedat dies, necesse est alterutrum casum viuo legatario extare: alias si pendente vtroque casu decesserit, *dict. leg. huiusmodi.* nihil ad hæredem transmittet. Sic & in suprascripto casu: nisi viuente filio alteruter casus euenerit, nulla fuisse videbitur causa, ex qua valuisse testamentum iudicari possit, pendente enim vtraque conditione, non est verum, filium in vita vel institutum vel exhæredatum fuisse. Nam quod pendet, non est pro eo quasi sit. *leg. is damnum dat. §. 1. de regul. iuris.* ad quam decidendi rationem pauci respexerunt. Quid autem, si huic filio substitutus datus sit? Et in potestatiuis conditionibus verum est, *leg. suus quoque. §. vltim. de heredibus instituendis.* si filius in tempus vsque mortis conditionem trahat, nec impleat, morte eius substitutum admitti: & quandoque etiam viuente adhuc filio, nempe si talis sit conditio, quæ vltimo vitæ momento impleri non possit. *leg. vltim. de condit. institut.* At nostro casu dubium admodum est, num substitutus aliquo casu admitti possit. Nam siue in casum exhæredationis, siue in casum institutionis, substitutionem consideremus, non videtur ei locus esse posse. Ac primo, quantum ad institutionem, substitutio filio facta, non eo loco est, quasi si extraneo facta esset. In extraneo enim nihil refert, quomodo impediatur,

tur, cum eo quocunque modo ſublato, & ſiue non potuit, ſiue noluit hæres eſſe, *leg.3.Cod.de hæred. inſtitut. ibi Dd.* in locum eius recte ſubſtitutus vocetur. In filio autem, qui ſub fortuita conditione inſtitutus, & in defectum eius exhæredatus eſt, & pendente vtroque caſu deceſſit, longe aliud eſt. Nam cum in tempus vſque mortis eius, nulla extiterit cauſa, ex qua potuerit hæres eſſe, ſubſtitutus ex capite inſtitutionis nullo modo admitti poterit. Vt enim teſtamentum valeat, neceſſe eſt filium ita inſtitui, vt in poteſtate & arbitrio eius omnino ſit, velit hæres eſſe, nec ne: quod in propoſita ſpecie non eſt. Nam quamuis à principio recte inſtitutus fuerit: tamen exitus declarauit, eum, etiamſi maxime voluiſſet, nunquam potuiſſe eſſe hæredem: *leg. eius eſt nolle. de regulis iuris leg. 4. de acqui. hæred.* quare non mirum, ſi morte eius talis inſtitutio irrita fiat, nec per hoc ſubſtitutio locum habere poſſit. Principali enim deſtructo, nec quod ex eo pendet, ſubſiſtit. *gloſſ. in verbo pertinere. leg. ſi poſthumus. de liber. & poſthum.* Exhæredationis autem nomine inutilem fuiſſe ſubſtitutionem, indubitati iuris eſt: cum nuſquam relatum ſit, exhæredato, præterquam pupillo, in ipſius ſcilicet bonis, ſubſtitui poſſe. *§. non ſolum. inſtit. de pupill. ſubſtit. l. 1. de vulg. & pupil. ſub.* In bonis enim teſtatoris ſcripto hæredi, & in defectum inſtitutionis ſubſtituẽdum eſt: *dict. leg. 1. ibi gloſſ.* alias à ſubſtitutione inciperet teſtamentum, *l. 2. in fi. de vulg. & pupill.* & inepte hoc nomine appellaretur: præſertim cum & ipſa exhæredatio, non ſecus atque inſtitutio, ex defectu conditionis irrita fuit, nec effectum habuit. Nullus

ergo

ergo casus in proposita specie vtilis inuenitur, quo substitutio locū habere potuit. Nec est quod Dd. dicunt, ad sustinendum testamentum, & exhæredationem in eo factam, necessario præsupponendum esse, saltem substitutum aliquem fuisse adiectum, cuius aditione confirmari potuerit exhæredatio: nisi enim ex testamento adeatur hæreditas, exhæredatio nullius est momenti. *leg. filium quem. de bono.poss.con. tab.* Quod enim de confirmatione dicitur, in exhæredatione principaliter facta, & quo ad eius effectum, verum esset: nostro autem casu, de exhæredatione in consequentiam tantum facta, & vt institutio recte concepta intelligatur, agitur: nec de eo quæritur, num exhæredatio effectū habere potuit: sed num institutio recte scripta fuit, ac per hoc testamentum interim valuit, quod ex adiecta exhæredatione probatur. Nec ad sustinendam hanc exhæredationem quicquam potuit substitutio, quæ & in casum exhæredationis (vt supradictum est) non potuit habere locum, cum quo ad validitatem testamenti, institutio & exhæredatio per se suffecerint: in quo omnes Dd. quotquot fere sunt, admodum falli constat. Valuit enim testamentum absque vllo vel cohærede vel substituto, vsque in tempus mortis filij: eius autem morte, tam institutio quam exhęredatio, ac per hoc totum testamentum corruit, nec cohæredis vel substituti datione sustineri potuit: quod tamen quidam nimis absurde volunt. Cum enim in vita eius nec institutionis nec exhæredationis conditio extiterit: perinde est, ac si omnino præteritus fuisset. Patrem ergo tantum moriendo, si neutra conditio eo

viuo

viuo extitisset, intestatum facere potuit, non ante: quod forte patri satis fuit. Si vero viuo filio institutionis conditionem extitisse proponeremus, tum quidem sustineretur cohęredis vel substituti datione testamentum: & si non esset filius hæres, substitutum vel cohæredem admitteremus. At si exhæredationis conditio euenisset, cohæres quidem admitti posset, confirmareturque eius aditione exhęredatio: substitutus autem nullo modo, nisi cohæredi filij substitutum poneremus. Quomodo enim exhæredato quis substitutus intelligi possit? cum priuatio necessario præsupponat habitum, *l. decem. cum similib de verb. obligat.* nec casus exhæredationis substitutioni conueniat: præterea cum & ex hac substitutione, exhæredato in ipsius scilicet bonis facta, testamentum patris, quod omnino necessarium erat, confirmari non potuit. *leg. 10. § si ex asse. de vulga. & pupill.* Sed cum supra dictum sit, ob vtramque conditionem pendentem, morte filij testamẽtum irritum fieri, nec substituti vel cohæredis datione sustineri: quæri poterit, num aliquo casu vel remedio testamento subueniri possit, vt post mortem filij valeat. Et respondet Tryphoninus: *vers. hærede autem pro parte.* id quidem fieri posse, si filius pro parte sub conditione fortuita sit hæres institutus & sub contraria conditione exhæredatus: & illi pure cohæres datus, qui & præterea post filij mortem hæres scriptus sit. Illo enim casu, licet filius pendente vtraque conditione decedat, sicque testamentum morte eius concidat: tamen quia cohæres, & post eius mortem hæres scriptus est, sustinetur testamentum. Idque fauore testatoris, qui sal-

tẽ poſt mortẽ filij, hæredem habere poſſit: *arg. l. 42. in princ. verſ. quæ ſententia. de acquir. hæred* quem viuẽ e filio, quamdiu neutra conditio extitit, habere non potuit, nec etiam voluit. Conſtitit enim teſtamentum à principio, recteque factum fuit, & licet morte filij, ipſo iure deſtituatur: tamen quia nullam id filij ipſius vtilitatem reſpiciat, ac poſt eius mortem contingat, *l. vlt. ibi Neque enim filius. de condit. inſtit.* facile eſt vt ex noua teſtatoris diſpoſitione, poſt mortem filij collata, ſuſtentetur. Ex quo & notari poterit, facilius quid in continuatione eiuſdem perſonæ admitti, quam ſi noua perſona adijciatur. *l. 1. in fi. C. de liber. præte. l. penult. §. ſed ſi ego. de iniuſto rup. irri. l. cohæredi. §. cohæres. de vulg. & pupill. C. de loca. prædij ciuil. l. 5. verſ. ſane quia.* Nec nouũ eſt in iure, vt quis poſt mortem filij, etiam ſimpliciter exhæredati, inſtitui poſſit. *l. qui filio. in prin. de hæred. inſtit. d. l vlt in fi. de cond. inſt.* Et quãuis eo caſu in extraneis omnino neceſſe ſit, & à principio aliquem inſtitutum, cuius aditione confirmetur exhæredatio: *d. l. qui filio. ibi. ex parte. d. l. filium quem. de bon. poſſ. cont. tab.* tamen in nepotib. ex filio, ob ius ſcilicet poteſtatis in vtriſq; & quod omni caſu bona auita & paterna ad eos ſunt peruẽtura, *l. venter. in fi. l. filius qui ſe. ibi gl. de acqu. hæredib.* eo plus eſſe videtur, vt tunc à principio inſtituto hęrede non ſit opus. Quod Papiniani verba aperte indicant. *d. l. vlt. in fi. de condit. inſtit.* diſerte enim dicit. Exhęredato filio nepotes, cum filius moreretur, poſſe inſtitui: nec obſtare hunc filium nepotibus, quo minus poſt eius mortem, ex teſtamento aui hæredes ſint. Atque hoc ſenſu multæ Dd. intricationes ceſſabunt. Primum enim inſulſum eſt, quod

de ſub-

de substitutione filio facta adferunt, illaque exhæredationem confirmari volunt, siue enim institutionis conditio extiterit, euanescit exhæredatio, nec confirmatione indiget: siue exhæredationis casus euenerit, substitutio non habet locum: tantum abest vt per eam exhæredatio confirmari possit, pendente autem vtraque conditione, quomodo nuda expressione substitutionis, exhæredationem confirmari ac sustineri, dicere possumus? Deinde absurdum est, quod exhæredationem à substituto factam, cum ea quę sub contraria conditione institutionis fit, vbique confundant, de vna ad aliam argumententur, ac quasi pro paribus accipiant, cum nimium inter eas intersit? Illa enim propterea fit, vt gradus, si ad illum hæreditas perueniat, consistat: *leg.3.§.vlt.l.8.supra, hoc titul. leg. si libertus sub. §. existimo. de bo. liberto.* hæc autem, vt institutionis forma, quam sibi testator eligendam putauit, valeat, testamentumque interim sustineatur. Sic nec illa sub conditione fieri potest, *dict.leg.3.§.puer.* hæc autem vtique: *leg.4.C. de instit. & substitut. sub condit. & hac nostra lege.* vt taceam, quod & extraneus sub contraria conditione exhæredari possit, *l.44.de hæred.instit. l.17.§.si eodem. de milita. testa. l.41.§.hæres vel lega. de legat.3.l.27. ad leg. Falcid.* cum si principaliter fieret, inepta esset: *l.14.§. vltim. de liberis & posthumis l. quidam cum filium. de verb.oblig.* nec vt illa, quo ad suũ effectum, necessario substituti aditionem requirit, ita & hæc. Illius enim primarius finis est, exclusio ab hæreditate: quæ, nisi adita à quoquã hæreditas fuerit, fieri nõ põt: *d.l.filiũ quem de bon.pos.con.tab.* huius autem, vt institutio sub-

 fortui-

fortuita conditione concepta, interim valeat. nam quo ad eius effectum, (vt sæpe dictũ est) nihil subiuncta substitutio operari poterit. Præterea inconueniens admodum est, POST MORTEM FILII, pro moriente filio, & INSTITVI pro substitui exponere: qua expositione totus textus corrumpitur. Nec valent quicquam illæ considerationes, num filius post mortem suam exhæreditus cẽseatur, quod Ll. prohibitum est. *l. Gallus §. in omnibus.* v l num exhęredatio in vita filij confirmari potuit, necne: vt priore casu valeat, posteriore autem minime. Id enim in exhæredatione principaliter facta procederet, de qua omnes Ll. expresse loquuntur. *l. si ita scriptum. §. vlt. hoc titulo. l. huius. §. vlt. de hæred. inst.t.* In nostro autem casu principaliter de institutione agitur, cui ad id, vt recte facta intelligatur, exhæredatio in consequentiam adiuncta proponitur. Semper autem principale attenditur, non consecutiuũ. *l. 1. de auctor. tuto. l. tutor. Ad S.C. Velleia.* Quare & hæc exhæredatio, antequã de eius effectu quęratur, quod demum existente conditione fit, confirmatione, vel confirmationis consideratione non indiget. Et omnino falsum est, quod quidã volũt: *Loriot. Axioma. 26.* cohæredem hoc nostro casu, pendente scilicet & institutionis & exhæredationis cõditione, posse adire, & confirmare testamentum: vt etiam si postea filius pendente vtraque conditione moriatur, subsistat. nam id legibus ac rationi iuris repugnat, *l. ventre. de acquir. hæred.* & aperte contra textum nostrum est: *vers. dixi.* vt taceam & alia infinita absurda, quæ Dd. in explicatione huius legis comminiscuntur.

Verũ

Verus sensus leg. periculi precium. De nautico fœnore. Cap. II.

SCÆVOLA lib. 3. Responsorum: Periculi precium est, & si conditione quamuis pœnali, non existente, recepturus sis quod dederis, & insuper aliquid præter pecuniam, si modo in aleæ speciem non cadat: veluti ea, ex quibus conditiones nascuntur: vt si manumittas, si illud non facias, si non conuaiuero, & cætera. nec dubitabis, si piscatori erogaturo in apparatum, plurimum pecuniæ dederim, vt si cepisset redderet: & athletæ, vnde se exhiberet, exerceretque, vt si vicisset redderet. In his enim omnibus, & pactum sine stipulatione ad augendam obligationem prodest.

Scæuola in hac lege duas species conditionum persequitur, sub quibus aliquid dari, vt reddatur, potest. Prima est illarum conditionum, quæ in potestate alicuius, vel opera consistunt: vt, si dem tibi decem, ne Stichum seruum tuum manumittas: & si feceris, quindecim mihi reddas. Item, si decem tibi dem, vt intra annum vxorem ducas: si non ducas, quindecim mihi restituas. Item, si dem tibi decem, vt me à morbo aliquo intra certum tempus liberes: si non efficias, quindecim mihi reddas. Quæ conditiones pœnam continent eius qui accepit, nempe si faciat, vel non faciat, quod conuenit:

quod vtique in poteſtate eius, vel opera, vel diligentia poſitum eſt. Cum igitur hæc conuentio pœnalis erat, videbatur hanc pœnę conuentionem legitimum modum vſurarum egredi non poſſe: *l. pœnam. de vſuris*, pœnæque adiectionem, in fraudem vſurarum factam cenſeri. Sed tamen diuerſum Scæuolæ placuit. nec enim ſimplex pœnæ adiectio eſt, vt in huiuſmodi ſtipulationibus: Si intra certum tempus viginti mutua non reddantur, triginta reddi: *l. cum ſtipulati ſumus. de verbor. obligat. l. lecta. Si cert. petat.* quæ pœnæ adiectio vltra legitimum modum vſurarum non extenditur. Et ratio diuerſitatis hæc eſt, quod prioribus illis caſibus periculum ſortis ſubitur. ſi enim non manumittas, vel vxorem intra præfinitium tempus ducas, vel me cures: id quod datum eſt, retines; cuius periculi nomine conceſſum eſt, pœnæ adiectione nonnihil ſolitum modum vſurarum excedere. Quod in poſteriori ſtipulatione ſecus eſt, vbi non de periculo ſortis, ſed tantum de ſimplici mora temporis agitur; non mirum igitur, ſi eo nomine pœna vltra conſtitutum vſurarum modum non debeatur. Altera ſpecies eſt earum conditionum, quæ non ſunt poteſtatis & operæ, ſed in fortuna poſitæ ſunt; veluti ſi dem piſcatori decem, vt ſi cæperit aliquid, quindecim reddat; item ſi athletæ, vt ſi vicerit, ſimiliter quindecim reddat. Quæ conditiones, licet operam quoque requirant, tamen quo ad effectum, aleæ quaſi ſpeciem continent, & veræ conditionis inſtar ſunt. quo nomine non dubium eſt, ob incertitudinem euentus, & ſortis periculum, quin ſupra ſortem etiam non

modi-

modicum pacisci liceat. Differunt autem hæ conditiones à superioribus: quod hæ non similiter vt illæ, pœnales sint: item quod illæ negligentiæ nomine, & fere effecta non secuto committantur: hæ vero fortunæ solum potestate, & effectu secuto, vim suam obtineant. Quare maior dubitatio in illis, quam in his videri poterat. Concludit tamen Iurisconsult. periculi precium vtroque casu esse, & adiectionem vltra legitimum vsurarum modum deberi: item, pactum sine stipulatione prodesse. Atque hic intellectus ex ipso textu perspicuus est, si modo recte distinguatur. nam sciendum est, exempla illa:

Si manumittas, Si illud non facias,

Si non conualuero,

ad prius membrum referri debere: illa autem quæ sequuntur in vers. Nec dubitabis, ad clausulam illam, SI MODO IN ALEÆ SPECIEM NON CADANT, spectare. & redditur hoc modo sensus legis clarissimus.

Alio sensu declaratus §. si inter virum. l. cum hic status. de donatio. inter vir. & vxor. quam ab Accurs. vel alijs factum sit.

Cap. III.

SI inter virũ & vxoré societas donationis causa cõtracta sit, iure vulgato nulla est. Sed nec post decretũ Senat⁹, emolumẽtũ

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

 ea li-

ea liberalitas, vt actio pro socio constituatur, habere poterit: quæ tamen in commune tenuerunt, præstituto fine reuocāda non sunt. Idcirco igitur pro socio actio non erit: quia nulla societas est, quæ donationis causa interponitur, nec inter cæteros: & propter hoc, nec inter virum & vxorem. Idem erit dicendum, & si emptio contracta sit donationis causa: nam nulla erit. Plane si minoris res venierit, donationis causa, vel precium postea sit remissum; admittemus, donationem pertinere ad senatusconsultum.

Satis frigide explicat Accurs. hunc §. sic, vt mentem Iurisconsulti nequaquam percepisse videatur. Hæc autem, meo iudicio, est sententia huius loci: quod Iurisconsul. Paulus tractet, an S. C. de confirmandis donationibus inter virum & vxorem, spectet etiam ad ea, quæ donationis quidem causa facta sunt, verum iure communi non valent: scilicet vt, quemadmodum veræ donationes, licet ipso iure irritæ sint, Senatusconsulto confirmentur: sic & hi actus, qui iure communi non subsistunt. Quod videretur: cum non minus ipsæ donationes inter virum & vxorem ipso iure irritæ iudicentur, quam cæteri actus qui iure ciuili nulli sunt: quare & merito generalibus verbis S. C. æque confirmari censerentur. Diuersum tamen Paulo videtur: idque duobus exemplis declarat. Ac primum explorati iuris est, societatem donationis causa iure communi esse

ni esse nullam, *l.5.§.vlt.pro socio. l.16.§.1. de minorib. l. 35.§ si quis societatem.de dona. mor. cau.* etiam in et cæteros; num ergo, si donationis causa inter virum & vxorem societas ineatur, morte donatoris confirmari poterit, vt actio pro socio contra hæredes locum habeat? Et dicit Iuriscons. id nullo pacto admittendum. nec enim Senatus mens fuit, vt huiusmodi actus confirmaret; sed vt illas demum donationes, quæ inter virum & vxorem specialiter prohibitæ erant, aliquo casu ratas esse vellet. Quo spectat quod ante scribit; §.*oratio non solum.*

Quæ ratio donationem prohibuit, eadem beneficium datum implorauit.

Item paulo post; §.*suis autem.*

Generaliter vniuersę donationes, quas impediri diximus, oratione valebunt.

vt intelligamus, S.C. beneficium per omnia respõdere præcedenti prohibitioni. Præterea nec Senatus naturalem contractus defectum confirmare potuit. *l.2.de vsufruct.ear.re.qua. l. obligationes quæ. de actio. & obligat.* Quod tamen intelligendum de ea societate, quæ plane & in totum donationis causa facta est; veluti si vxore nihil conferente, vir pactus sit, vt certa pars ex quæstu negotiationis suæ ad vxorem spectet. quo casu non dubium est, societatem tanquam donationis causa factam, ipso iure esse nullam. Verum quid si mulier in societatem contulit; an & tunc societatem ipso iure nullam esse, nec confirmari posse dicemus? Et respondetur tunc societatem iure consistere, licet inæqualitas

quantitatis & pactorum donationem inducat. Sufficit enim ex vtraque parte, rem aliquam ab initio interuenire. Atque hoc est quod Iurisco̅sultus dicit;

Quæ tamen in commune tenuerunt, præstituto fine reuocanda non sunt.

vt intelligamus, ea quæ vir & vxor in commune tenuerunt, id est, contulerunt, veram efficere societatem; verum inæqualitatem collationis & partium, de quibus cum vxore pactus est maritus, donationis speciem continere; atque ideo ad S.C. pertinere nec post mortem mariti reuocandam. Et quod hęc Pauli sit sententia, plane apparet ex sequenti exemplo. Nam constat emptionem donationis causa contractam, nullius esse momenti. *l. si quis donationis de contra. empt. l. sicut emptio. locati.* quare & ad S. C. non pertinet. Quod liquet eum intelligere de ea venditione, in qua nullum intercessit precium; quæ & naturaliter nulla est. At si precij quidem conuentio interuenit, verum multo minoris quam quanti res est venijt; vel etiam si iusto precio venijt, verum postea precium sit remissum; dicendum est, constitisse ab initio venditionem; ac propterea quod donationis causa factum est, morte mariti per S.C. confirmari. Sicque ex hoc loco duo apte notari possunt; Primum, quod generalis confirmatio non trahatur ad illicita, vel ipso iure nulla; de quo per Dd. varijs locis. *c. 1. de iureiurand. in 6. Bartol. l. 1. de his qui sunt sui vel.* Deinde, quod facilius illa sustineantur, quæ ab initio partem, licet modicam, veri habuerunt, quam quæ prorsus inania & nulla fuerũt. *arg. l. 76. hæres meus. de lega. 2. d. l. si quis donationis.*

Vera

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Vera species l. dotale prædium cuius. De fundo dotali. Cap. IV.

PAPINIANVS lib. III. Responſ. Dotale prædium, cuius vir poſſeſſionem retinuit, poſt literas ad vxorē miſſas, quibus dotis non fore prędium declarauit: in matrimonio defuncta muliere, virum retinere placuit: quia mulier actionem ex pacto non habuit.

Species huius legis ab Accurſio poſita, prorſus aliena eſt à verbis ac ſententia Iuriſconſulti: vt quilibet animaduerte poterit. Et quamuis verba (more ipſius Papiniani) admodum ſint conciſa & intricata, ſic ut non facile vera illorum ſententia explicari poſſit; tamen hanc eſſe ſpeciem huius reſponſi credendum eſt. Vir in dotem accepit prædium, pactusque eſt de lucranda dote, ſi in matrimonio moriatur mulier; poſtea ad vxorem mittit literas, quibus declarat non fore dotis prædium illud; quo facto renunciaſſe tam doti, quàm pacto dotali intelligitur. manente autem aliquot poſt annis matrimonio, mulier paſſa eſt maritum retinere poſſeſſionem prædij, eoque ſolito more vti frui: defuncta ea demum in matrimonio, quæritur, an renunciatio à viro facta, rata ſit, & dotale prædium ad hæredes vxoris redire debeat. Et reſpondet Papinianus pactum illud non habuiſſe effectum: tum quod paſſa eſt mulier maritum poſtea retinere fundum, quaſi & ipſa tacite id repudiaſſe intelligatur; *arg. l. cum quis decedens. in princip. de legat.*

de legat.3.l.12.§ contrario. mandati. tum quod nudum pactum fuit, quod licet ad exceptionem & retentionem quidem prosit, actionem tamen producere non potuit. *l.7.§.sed cum nulla. cum seq. l. 45. cum similib. de pactis.* Atque hoc sensu omnia verba proprie accipientur, & aptissimus erit legis intellectus.

Alium esse sensum l. si quis ita hæres. De hæred. instit. quam hactenus vulgo existimatum sit. Cap. V.

LICINIVS Rufinus lib. II. Regula. Si quis ita hæres institutus fuerit; Excepto fundo, excepto vsufructu, hæres esto: perinde erit iure ciuili, atque si sine ea re hæres institutus esset; idque auctoritate Galli Aquilij factum est.

Hanc legem omnes intelligunt, quasi Iurisconsultus nihil aliud velit, quam quod alijs Ll. *l.1.§.si ex fundo.l.9.§.si duo.l.10.11.14.§.vlt. hoc eod. titul.* dicitur, hæredem qui ex certa re vel fundo institutus est, detracta rei vel fundi mentione, ex asse hæredem esse; cum tamen longe alia fuerit Iurisconsl. sententia. Decepti autem esse videntur vulgari lectione, quæ sic habet; EX CERTO FVNDO, EXCEPTO VSVFRVCTV. cum Floren. codex rectius habeat; EXCEPTO FVNDO, EXCEPTO VSVFRVCTV. Quare meo iudicio hoc vult Iurisconsult. in hæredis institutione certam aliquam rem expresse excipi posse. veluti si dicat testator.

Titius ex asse hæres esto, excepto fundo

do Treboniano, vel excepto vſufructu illius, *vel* illius fundi.

Quo caſu ex aſſe quidem hæres erit; verum fundus vel vſusfructus exceptus, quaſi ex cauſa fideicommiſſi, ad legitimos hæredes ſpectabit. Et quid prohibet excipere certam aliquam rem, vt ex reliquo quis heres ſit; cum legatum nihil aliud ſit, quã delibatio hæreditatis, qua teſtator ex eo quod vniuerſum hæredis foret, alicui quid collatum velit? *l. 116. in princ. de legat. 1.* Et in fideicommiſſis voluntas magis quam ſcriptura ſpectetur? Præterea cum in exhæredatione, nempe in illius odium, talis exceptio tantum inueniatur eſſe prohibita? *l. 19. de liber. & poſthum.* Et probatur hic intellectus per caſum expreſſum in l. Caius hæres. de legat. 2. Vbi teſtator pronepotem ex ſemiſſe inſtituerat, excepta domo ſua & paterna, cum omnibus quæ ibi eſſent; & reſpond. Iuriſconſ. nomina quidem debitorum, ſi qua ibi inueniantur, communia eſſe omnium, in cæteris autem nullum pronepoti locum eſſe.

Doctores hactenus non intellexiſſe l. 2. Rem ratam habe. Vera igitur eius ſpecies propoſita.
Cap. VI.

PAPINIAN. lib. XI. Reſponſ. In ſtipulatione de rato habendo, non eſt cogitandum, rei promittendi vel ſtipulandi compendium, ſed quid interfuit eius qui ſtipulatus eſt, ratum haberi quod geſtum eſt.

Scru-

Scrupulosa & concisa admodum est hęc lex, nec ab Accursio vel Dd. intellecta. Sensus autem eius pendere videtur ex lege præcedenti, in qua idem Papinianus dicit, stipulationem de rato ab vno interpositam, etiam committi posse, si ab alio petatur; scilicet si is à quo postea petitur, talis sit persona, per quam si soluere cogatur, propter coniunctionem & stipulator damno afficiatur. & exemplum ponit in principali debitore, & eius fideiussore; *l.29.de recept.arbitr.* item in duobus reis promittẽdi socijs. *leg.14.infr. eod.* Vnde à contrario sequitur, quod si per eum qui postea conuenitur, is qui stipulatus est non perstringatur, stipulatio committi non possit: vt forte in fideiussore, qui donationis causa fideiussit. *l.32.de pactis.l.4.de nego.gestis.l 9 §. non solum.ad Macedo.l.6.§ si passus.mandati.* Sic & in duobus reis promittẽdi non socijs: nam si ab vno fuerit per procuratorem creditoris petitum, & de rato cautũ, postea domino ratum non habẽte, ab alio petatur, non committitur stipulatio. *l.34.in prin. de recept. arbitr.* Si vero socij fuerint, tunc pro rata societatis eius interest, & ex stipulatu agere potest: socius autem minime, cum stipulatus non fuerit, nec enim ad alium transit stipulatio. *l.25.§. si operas. de vsufruct. l.3.§. si hæres. vsufruc. quemad. ca.* Idque in non socijs hac lege latius explicatur: scilicet quod is qui stipulatus est, ex persona alterius conrei rationem eius quod interest, ducere non possit, sed tantum ex persona propria. Ita ergo fingenda species. Procurator creditoris ab vno reo promittendi petijt, interpositaque est de rato cautio, domino ratum non habente: siquidem ab ipso rursus petat, qui stipu-

ſtipulatus eſt, committitur ſtipulatio. Si vero ab altero, is ex aliena ſtipulatione agere non poteſt: imo nec is cum quo peius actum fuit. non enim dicere poteſt, ſua propterea intereſſe, quod ſi ratum dominus habuiſſet, alter reus non potuiſſet conueniri: ex ipſius enim perſona quid interſit ſpectandum eſt. Sic & in caſu conuerſo, ſi vnius rei ſtipulandi procurator à debitore petierit, ſtipulatioque de rato interuenerit, ſi poſtea dominus petat, commiſſa eſt ſtipulatio ipſi debitori: non autem alteri reo ſtipulandi, ſi forte alleget, & ſua interfuiſſe, priorem ſolutionem ratam fuiſſe. Si vero alter reus ſtipulandi petierit, damnum quidem, quod debitor ex ſolutione procuratori facta ſenſit, ex ſtipulatu ab eo petere poterit: non autem allegare, propterea quicquam ſua intereſſe, quod ſi ſolutio procuratori facta rata fuiſſet, alter reus ſtipulandi petere non potuiſſet. Sumptuum ergo nomine qui hoc iudicio fiunt, nõ eſt habenda ratio, cum alienum factum non ſit promiſſum: quod tamen propter cõmunem reorum obligationem ſecus videbatur. Quare quod de reo promittendi vel ſtipulandi dicitur, de altero reo intelligendum eſt: videturque id appellare reorum compendium, ex parte reorum debendi, *l.3.§.1.de duob.reis.l.31.§.1.de nouatio.inſtitut.de duobus reis.verſic.ex huiuſmodi.* quod alterius ſolutione alter liberetur, exactioneque ab vno ſtipulatore facta, ab altero contingat liberatio: ex parte reorum ſtipulandi, *leg. ſi duo rei. in princip. de verbor. obligat. leg. 16. & alias. de duobus reis. dict. §. ex huiuſmodi.* quod propriam quiſque habeat obligationem: &

quod

quod non obstante alterius obligatione, suo nomine quisque agere possit. Ex illo igitur commodo, quod conrei personam respicit, nemo sua quicquam interesse dicere potest. Atque hæc mihi videtur esse subtilis Papiniani sententia.

Alio sensu explicata l. qui plures hæredes. de vulga. & pupill. substit. quam hactenus factum sit. Cap. VII.

PAPINIANVS lib. VI. Responsorum, Qui plures hæredes instituit, ita scripsit; Eosque omnes inuicem substituo post aditam à quibusdam ex his hæreditatem, vno eorum defuncto, si conditio substitutionis existit; alio hærede partē suam repudiante, ad superstites tota portio pertinebit, quoniam inuicem in omnem causam singuli substituti videbuntur. Vbi enim quis hæredes instituit, & ita scribit, Eosque inuicem substituo; hi substituti videbuntur, qui hæredes extiterunt.

Propriam speciem huius legis, atque etiam veram dubitandi rationem Dd. fere ignorarunt, hoc enim tantum hic agi volunt; Substitutionis reciprocæ spem, ad cohæredis hæredem non transire. *l. 10. in prin. l. 45. §. 1. de vulga. & pupill. l.* 81. *de acquir. hæred. l. 9. de suis & legit.* Quod quamuis verum sit, & multis Ll. probetur; tamen de eo non videtur proprie hic agere Iurisconsul. quamuis idipsum etiam obiter hinc colligatur. Quare ad ponendam speciem

ciem, aliter distinguenda sunt verba quam vulgo fit. verba enim illa, VNO EORVM DEFVNCTO, SI CONDITIO SVBSTITVTIONIS EXTITERIT: simul legenda sunt, atque ibi subsistendum: deinde quæ sequuntur, vt intelligamus de eius parte agi qui non adita hæreditate decessit, non de eius qui postea partem suam repudiauit. Hæc autem (nisi fallor) vera est species; Testator plures instituit, & adiecit, EOSQVE OMNES INVICEM SVBSTITVO: quidam eorum adierunt. vnus non adita hæreditate decessit, atque ita conditio substitutionis extitit. alius deinde partem suam repudiat. quæritur, defuncti illius pars ad quos ex substitutione spectet: scilicet an tota illa pars ad reliquos illos & superstites, qui adierunt, pertineat: vel an & hic qui repudiauit, in substitutione partem faciat. Quod videbatur, cum testator institutos omnes substituerit: qua dictione vniuersali, quæ nihil excludit, *l.32 §.2. de legat. 2. l.9. de legat. 3*, intelligi poterant & illi, qui partem suam ex institutione repudiarant: vtique enim hæredes instituti fuerunt. præsertim cum & testator præter institutas, & alium in substitutione adijcere potuisset. *l.9.32. de vulga. & pupill.* Cui accedit, quod licet institutus partem suam hæreditatis, vel alij acquisiuit; vel vt indignus amisit, vtique tamen ad substitutionē admittatur: *l.3. in fi. l.41. §.1. l.43. §. vlt. de vulg. & pupill. l.35. in fi. prin. de acqu. hæred.* personam enim designatam respicit substitutio. atque ita LL. illas intelligi debere existimo. Diuersum tamen Papiniano videtur: nempe quod tota illa pars, ad reliquos illos & superstites spectet: nec is qui repudiauit,

quicquam in ea iuris habeat. Idque dupliciter probat: Primo, quod dictio illa OMNES, non vniuersaliter & collectiue, sed distributiue accipienda, & ad quemuis singulariter referenda sit. *l. 29. 44. de hæred. instit. l. 2. §. vlt. de cond. insti.* quo spectant illa verb

Quoniam in omnem causam singuli substituti videbuntur.

quæ alias essent ociosa. hoc enim proprie volunt, institutos in omnē causam nō collectiue, sed distributiue, & quasi separatim substitutos videri. Deinde quod illis verbis, EOSQVE INVICEM SVBSTITVO: non omnes qui scripti fuerunt; sed illi tantum qui hæredes extiterunt, substituti intelligantur. Verba enim cum effectu accipienda sunt: *l. penult. §. docere. Ne quis eum qui in ius voc.* quod & ob eam causam à testatoribus quandoque diserte exprimebatur. *l. 10. in prin. de vulga. & pupill.* Ex quibus rationibus decidendi plane apparet, Papinianum hic non de hæredibus institutorum, sed de ipsis institutis egisse.

Male ab Accursio intellectum esse §. sed etsi vnus. l. 2. de prætoriis stipulat. Quare vero sensu declaratus. Cap. VIII.

SED etsi vnus ex hæredibus promissoris, totam rem possideat, insolidū eum condemnandum Iulianus scribit: in quātum autem ipse ea stipulatione, vel fideiussores, & an omnino teneantur, dubitari potest. & videndum esse ait, ne non committatur.

Hæret

Hæret Accursius in interpretatione illorum verborum. nam dum Iurisconſ. dubitat, an committatur stipulatio, & fideiussores teneantur: potest videri concludere, stipulationem non cōmitti. Quod cum mirum videri possit, cum stipulatio sit hæreditaria, hæresque possessor: Accurſ. non perceptis verbis ac rationibus Iurisconſ. vult vtique committi stipulationem, & fideiussores teneri. quod omnino verbis repugnat: plerunq; enim Iurisconſ. cum videndum esse dicunt, si non contrarium subijciũt, id ipsum confirmant. *l.* 4. §. *Cato. de verbo. obligat. cum similib. ibi à Zasio adduc. & à Duare. libr. 2. cap. 11. Anniuerſ. disputa.* Videtur ergo illa esse sententia Pauli, quod eo casu, quo vnus hæres possessor est constitutus, stipulatio non committatur, nec fideiussores teneantur: idque illa fortassis ratione, quod hoc casu non tanquam hęres, sed tanquam possessor conueniatur: cum, si omnes hæredes possiderent, iure hæreditario proprie tenerentur, ac conueniri possent, eoque casu stipulatio committeretur. Nec nouum, hæredem in multis non vt hæredem, sed vt possessorem & agere, & conueniri. *l. de eo. §. hæres. ad exhibend. l. penult. §. vlt. de noxalib. l. 1. §. vlt. si quadr. paupe.* Quare, quemadmodũ stipulatio ab vno interposita, ad alium possidentem non transit, *l si legati in fin. de pignorib. l.* 38. §. *sicut autem. de verbo. obliga. l.* 3. § *si hæres vsufr. quemad. ca.* nec fideiussores dati tenentur: sic & hoc casu, quo hæres non vt hæres, sed vt quiuis possessor conuenitur. Atque hoc mihi videtur sensisse Iurisconſ.

Perperam hactenus intellectam l. Proculus. cum princip. l. seq. de negocijs gestis. Alio igitur, & vero sensu declarata. Cap. IX.

PAVLVS lib. IX. ad edict. Proculus & Pegasus bonam fidem eum qui in seruitute gerere cœpit, præstare debere aiũt. Ideoque quantum, si alius negocia eius gessisset, seruari potuisset, tantum eum qui à semetipso non exegerit, negociorum gestorum actione præstaturum: si aliquid in peculio habuit, cuius retentione id seruari potest.

IDEM lib. II. ad Neratium: At qui natura debitor fuit, etiamsi in peculio nihil habuit, sibi postea soluere debet, in eodem actu perseuerans; sicut is qui temporali actione tenebatur, etiam post tempus exactum, negociorum gestorum actione id præstare cogitur.

Longe alius est sensus harum legum, quã vulgo etiam à doctioribus credatur. volunt enim Proculus & Pegasus, seruum, si in seruitute gerere cœpit aliena negocia, quamuis damni dati nomine, postea liber factus, non teneatur: vt in principio legis præcedentis dicitur; tamen bonam fidem eum vtique præstare debere. Quę bona fides in eo spectanda est, si forte idipsum, vel in totum, vel pro parte, ex peculio suo seruare ac retinere potuisset. Pone eum ipsum cuius negocia gesta sunt, vel alium,

nego-

negocia serui illius peculiaria gessisse; certe si egisset cum domino eius de peculio, forte pro ratione peculij x. consecutus fuisset; merito ergo, cum seruus ipsius negocia gessit, si medio tempore peculium vel extinguatur vel transferatur, debuit & tantum à se exigere, & ex ratione peculij retinere; ipso enim gestu, natura debitor factus est. Nec de eo quod ante negocia gesta debuit, hac lege agitur, sed de eo quod ipsa gestione debere incipit. quo certe casu æquum est, vt si ex peculio retinere quicquam potuit, eatenus teneatur; quasi enim dolo non retinuisse intelligitur. *arg l.9.§.si seruus.de tribut. l.11.§.quod autem deduci. de peculio.* Si vero nihil in peculio fuit, excusatus erit; nec si liber factus perseueret, prior gestio in actionem negociorum gestorũ transferri debebit. Si autem & ante negocia gesta debitor fuit, eo plus est; vt etiamsi tempore seruitutis nihil in peculio fuerit, vtique perseuerando à se exigere debuerit, nec inopia peculij excusetur; plene enim hoc debitum in negociorum gestorum actionem translatum est. idque in princip. l. seq. dicitur, & quam optime exemplum adiectum quadrat.

Vero intellectu conciliata l.8. de prætor. stipulat. cum l. inter. qui satis lat. cog. Cap. X.

PAVLVS notat, eum qui sub conditione institutus est, agnita bonorum possessione, cogi substituto in diem cauere longiorem; prætor enim beneficium suum non vult esse captiosum; & potest videri

calumniose satis petere, quem alius antecedit.

Multus est Accurs. cum plerisque alijs, in concilianda hac lege, cum l. inter. qui satisd. t. cogantur: nec tamen quicquam quod verisimile sit adferunt: vt taceam de illis, qui & verba textus mutare conātur. Hæc autem est Iurisconsul. sententia, quod hæredem sub conditione scriptum, cauere substituto æquum censeat: quod de simplici repromissione, ac de stipulatione iussu prætoris interponenda, intelligendum est, *d.l.inter. l.3. C. de verbo. sig.* nec enim satisdare cogendus erit: quod hæredi graue esset futurum, cum non facile fideiussores, præsertim in paulo longius tempus posset inuenire. Dicit igitur Iurisconsultus hic, beneficium illud prætoris, quo ante conditionem existentem, bonorum possessionem agnoscendi dat potestatem, *l.2.§.1.l.5.in princip. leg.6.de bono.poss.secund.tab.* in damnum hæredis non ita accipiendum, vt prætor eum interim satisdatione onerari voluerit: præsertim cum & substitutus, quasi calumniose satisdationem petere videatur, quem alius antecedit, ac propterea merito nuda repromissione contentus esse debeat. Atque hoc est quod Iurisconsul. dicit, posse videri calumniose satis petere: nam satis petere, satis exigere eo modo dicitur, *l.72.§.Titius.l.103. de conditio. & demonst. l. 41. §.vlt.de legat.3. l. 3. vt in poss. legato.* quo satisdare, quæ plerunque fideiussoribus datis expediebatur. *leg. 1. qui satisdar.cog.dict.leg.3.Cod. de verbo.sig.* Fere autem satisdationis exactio, contumeliosa & onerosa habebatur, *leg.27.§. vltim. de testam. tute. leg. 31. de reb. aucto.*

auct. o. iud. post. l. 39. §. 1. de noxalib. propter fideiussorum quærendorum difficultatem. *leg. 2. §. sed vtrum. de iudicijs. l. 8. in fi. de vsufruct. ea. re. quæ. C. de episco. & cle. l. 31. §. prætereà cum.*

Quæ sint veræ rationes dubitandi in §. vlt. l. cohæredi. de vulgar. & pupillar. substitution.
Cap. XI.

NON videri cum vitio factam substitutionem, his verbis placuit: ille filius meus si (quod abominor) intra pubertatis annos decesserit, tũc in locum partemve eius Titius hæres esto. non magis quam si post demonstratam conditionem, sibi hæredem esse substitutum iussisset. Nam & qui certæ rei hęres instituitur, cohęrede non dato, bonorum omnium hæręditatem obtinet.

Dubitandi rationem in hoc §. anxie quærit Accurs. non tamen satis exacte ex mente & sententia Iurisconsl. explicat. Sciendũ est igitur, ex verbis illis,

In locum, partemue eius, Titius hæres esto;

quasi colligi posse, quod testator substitutum non suis, sed tantum pupilli bonis hæredẽ scripserit: sicque non sua, sed solum pupilli bona ad illũ voluerit peruenire: idque duabus rationibus, ex ipsis verbis sumptis. Primo, quod verba in personam pupilli conceperit, & in locum eius Titium hæredem substituerit: vnde apparere videtur, quod de

ipsius tantum successione, non de sua sensecit. I e, quòd tantum de pupillari expressa, per quam ipsi pupillo, *Institut. de pupilla. substit. in fin. prin.* non autem de tacita vulgari, per quam testatori succeditur, cogitarit; cum alias solliciti testatores soleant fere utrumque casum diser. is verbis exprimere. *l. 1. de vulga. & pupill. instit. eod. in prin.* Deinde quod in partem pupilli facta fuit substitutio; qua partis appellatione eo magis apparet testatorem ad pupilli bonorũ partem, mentem suam direxisse, nec de omnibus simul bonis sensisse. Quibus rationibus videbatur, substitutionem talem à pagano factam, vitiosam esse. *l. 10. § filio impuberi. § ad substitutos supr. eod. tit.* Et quod has dubi andi rationes considerarit Iurisconsult. apparet ex eius responsione; singulis enim rationibus peculiare dictum opponit. Ac primo dicit, non magis ob hoc vitiosam esse substitutionem, quod in personam tantum filij concepta fuerit, quam si testator post expressam pupillaris substitutionis conditionem, sibi substitutum hæredem esse iussisset, hoc scilicet modo;

Si filius meus intra pubertatis annos decesserit, Titius mihi hæres esto.

quo casu non minus pupillo, quam sibi, substituisse intelligitur; *l. paterfamil. infr. eod. l. 8. §. qui filio. de bono poss. secund. tab.* & non minus pupilli, quam sua bona ad substitutum spectabunt. Secundo, non nocet partis esse factam mentionem, cum & alias, certæ rei scriptus hæres, cohærede non dato, ex asse hæres sit. *l. 19. de liber. & posthum. l. 1. §. si ex fundo. l. 9. §. si duo. l. 10. 33. in fi. de hæred instit. l. 29. ad Trebell.*

Emen-

Emendatus & declaratus §. à filia pater. in l. cum pater filios. de legat. 2. Cap. XII.

A filia pater petierat, vt cui vellet ex liberis ſuis, prædia, cum moreretur, reſtitueret; vni ex liberis prædia fideicommiſſi viua donauit. non eſſe propter incertum diem fideicommiſſi, certæ donationis electionem videbatur. Nam in eum deſtinatio dirigi potuit, qui fideicommiſſum inter cæteros habiturus eſt, remota matris electione.

In hoc §. ad finem negatio deeſſe videtur; ita enim meo iudicio verba illa legenda ſunt;

Nam in eum deſtinatio dirigi potuit, qui fideicommiſſum inter cæteros habiturus non eſt, remota matris electione.

Vt hæc ſit ſententia, donationem à matre inter viuos factam, quæ cum moreretur, cui vellet ex liberis, reſtituere rogata erat, pro fideicommiſſi reſtitutione habendam non eſſe; quod fieri poſſit, vt is à matre per donationem electus ſit, qui tempore mortis eius, ab ea eligi non poſſit; & qui, ſi à matre nulla facta eſſet electio, cum cæteris non admitteretur; quo caſu, donatio in damnum ac præiudiciũ cæterorum præmature facta cenſeretur. Et hoc ſenſu con inent hæc verba rationem decidendi, ad omnes illas Ll. *Supr. eadem l. §. hæreditatem. l. vxorem & filium. §. Seium. de legat. 3. leg. vnum ex familia. in*

princ. de legat. 2. l. 22. in princ. ad Trebellia. l. Statius Florus §. vlt. de iure fisci. l. 114. §. idem principes de legat. 1. quę ante diem cedentem, vel venientem, non necesse esse dicunt, vel etiam prohiben. fideicommissum restitui. Quæ ratio & alibi à Iurisconsulto Marciano, in simili casu, his verbis expressa est: *d. l. 114. §. Diui Seuerus & Antonin. 1. de legat. 1.*

Cum possit die fideicommissi cedente, sui iuris constitutis ipsis restitui; vel si aliquis ex ijs decesserit, non omnibus.

Ex quibus negationem hic addi debere, perspicuum est: cũ si negatio desit, nullus sane sensus qui Papiniano dignus sit, hinc elici possit.

De intellectu §. si Titius. l. si fundum sub conditione. de legat. 1. contra Accurs. Cap. XIII.

SI Titius, cui Stichus legatus fuerat, antequam sciret ad se legatum pertinere, decesserit: & eundem Seio legauerit, & heres Titij legatum non repudiauerit, Stichum Seius vindicabit.

Rationem huius §. Accursius non intellexit: & quare Iurisconsul. dixerit, legatum ab hærede non fuisse repudiatum. inclinat enim eo, quasi hæredi repudiare non licuerit: quod aperte Iurisconſ. verbis repugnare videtur. Ratio ergo legis in hoc est: quod non repudiato legato ab hærede, dominium rei legatæ, ipso iure ad legatariũ transeat, sicque rei vindicatione legatum persequi possit. cum si repudias-

pudiasset hęres legatum, quod vtique potest, vt hac lege apparet, *l.26. de bon. liberto.* (nec enim ante agnitionem plene fuit in dominio defuncti) *l. 13. de conditio. institut. l. precia rerum. in fi. princ. ad l. Falcid.* legatario actio tantum personalis ex testamento detur. Nam cum testator ignorauit sibi esse legatum, non quasi legatarius, sed quasi extraneus legasse intelligitur: quo fit, vt si hæres repudiet, vtique quasi re aliena legata, personali actione teneatur. *leg. cum alienam rem. C. de legatis. §. non solum autem. insti. de legat.*

Vera species §. 1. leg. si alij vsus. de vsufruct.
Cap. XIV.

RERVM an ęstimationis vsusfructus tibi legetur, interest. Nam si quidē rerū legetur: deducto eo quod tibi præterea legatum est, ex reliquis bonis vsumfructum feres. Sin autem æstimationis legatus est, id quoq; æstimabitur, quod præterea tibi legatum est. Nā sæpius idem legando, non ampliat testator legatum; re autem legata etiam æstimationem eius legando, ampliare legatum possumus.

Speciem huius §. non omnes intelligūnt, nec ab Accursio recte explicata est. Quare vera species, mea sententia, hæc est: Testator plures habens fundos, legauit Titio fundum Seianum: postea alio loco legat ei vsumfructum fundi Seiani, Semproniani & Titiani. Quæritur, an & legatum fundi Seiani, & præterea vsusfructus eiusdem debeatur.

tur. Respõdetur; quod ded icto fundo Seiano, reliquorum tantum fundorum vsusfructus peti possit. Sed quid si testator, legato fundo Seiano, post æstimationis fundi Seiani, Semproniani & Titiani vsumfructum leget; an & legatum fundi Seiani cõstet, & præterea æstimationis eiusdem fundi vsusfructus recte petatur. Et respond. Hoc casu vtrumque locum habere; res enim & æstimatio eiusdem rei concurrere, & simul deberi possunt.

L. 16. & l. vlt. ad S. C. Turpilian. aliter quam ab Accursio factum sit, declaratæ. Cap. XV.

PAVLVS lib. singulari de adulter. Domitianus rescripsit; Quod de feriis, & de abolendis reis dicitur, non pertinere ad seruos, qui accusati in vinculis esse iubentur, ne iudicium finiatur.

Non recte intelligit Accurs. hanc legem. Hæc autem est, quantum ego conijcere possum, Iurisconsi. sententia. Quod dicitur publica abolitione interueniente, repeti posse reum, idque tantum intra xxx. dies, *l.* 10. 12. non habere locum in seruo, qui ex vinculis causã dicere cogitur. *l. 25. §. 1. ad Syllan. l. 2. in princ. de custod. reor.* quamuis enim is intra xxx. dies non repetatur, non poterit præscriptionis auxilio iuuari; idque propter ipsa vincula, quæ maiorem vim ac perpetuitatem, quam instituta accusatio, continere videntur. Præsertim cum & lex talem seruum prohibeat absolui, antequam de eo iudicetur. *dict. leg. 2. versic. dubitationem.* Sic nec vers. vlt.

vlt. leg. vltimæ, percepisse videtur, cuius hæc sunt verba;

Cum in crimine capitali abolitionem, vt in re pecuniaria, petitam esse diceretur; restaurandam esse nihilominus cognitionem; & si non probasset hoc quod proponeret, non impune eum laturum.

Species huius vers. hæc esse videtur; Impetrauit accusator abolitionem ex causa, quod res non capitalis, sed pecuniaria esset; delatus est postea apud iudicem, quasi ex falsa causa impetrata abolitione; scilicet quod causa nō pecuniaria, sed capitalis fuerit; dicitur, restaurandam esse cognitionem abolitionis, sed si delator in probatione deficiat, non impune eum laturum.

Aliam esse sententiam Iurisconsf. in §. pater filium. de legat. 3. quam Accurs. crediderit. Cap. XVI.

PATER filios hæredes scripserat, & adiecerat; Prædia quæ ad eos ex bonis meis peruentura sunt, nulla ex causa abalienent, sed cōseruent successioni suæ; deque ea re sibi inuicem caueant. ex his verbis quæsitum est, an prædia per fideicommissum relicta videantur? Respondi, nihil de fideicommisso proponi.

Non intellexit Accurs. quare in proposita specie Iurisconsf. dixerit. Nihil de fideicommisso proponi; vult enim ipse, nihilo minus hic ex voluntate testatoris,

toris, fideicommissum esse: quod verũ esset, si de eo fuisset quæsitum, an liberis suis, fideicommissi nomine essent obligati. quæ non videtur fuisse quæstio: sed potius, an filij inter se, si quisquam eorum sine liberis moriatur, de fideicommisso teneantur. Quod videbatur: cum testator adiecerit, eos prædia successioni suæ conseruare debere, quod de legitimis hæredibus intellexisse videri poterat. Deinde quod eos sibi inuicem cauere volũt: qua mutua cautione, eum eo magis de filiis sensisse apparebat. Diuersum tamen Iurisconsul. visum est: scilic. quod non de filijs inter se, sed de liberis eorum cogitarit: vt sic verba illa, CONSERVENT SVCCESSIONI SVÆ, de liberis tantũ intelligantur, eorumque nomine tantum cautio interponenda sit, perinde ac si posteris dixisset. *l. 83. §. 1. de legat. 3.*

Quid apud Iurisconsultos sit, Male agere: item, Nihil agere: contra aliorum sententiam. Cap. XVII.

SÆPE iure nostro male quem agere, vel nihil agere dicitur: quibus verbis nihil aliud significari volunt interpretes, *Alciat. Parerg. lib. 4. cap. 14. Duarenus in l. 4. de pactis.* quam quod eum qui nullam actionem habet, nihil agere: illum autem qui actionem quidem habet, verum exceptione repelli potest, male agere existiment. Mihi autem maiorem hæc verba vim ac potestatem habere videntur; atque olim, cum adhuc iudicia ordinaria in vsu erãt illum male petere vel male agere, fuisse dictum, qui per hoc incidebat in pœnam plus petitionis, *§. si quis agens. institut. de actionib.* remque consumebat; illum autem nihil facere vel agere, cui ex eo nullum

ſum erat periculum. idque ex quibuſdam locis Iuriſconſ. & exemplis ibidem ſubiectis, plane intelligi poteſt; quorum primus eſt in l. 4. de compenſatio. vbi Paulus ſic ſcribit;

Sicut enim, cum totum peto à reo, male peto; ita & fideiuſſor non tenetur ipſo iure in maiorem quantitatem, quam reus condemnari poteſt.

Quibus verbis ſignificare videtur Iuriſconſul. eum qui totum petit à reo, qui compenſare poteſt, quaſi plus petẽdo rem amittere; idque ex eo, quod ipſo iure dicatur fieri compenſatio; *l. poſtquam eod. tit. l. 4. & vlt. C. eod.* hoc eſt, per legem induci, & effectum habere, ne ſcilicet amplius totum debeatur; nec ſine pœna peti poſſit. pro ſoluto enim lex compenſationem haberi vult; *leg. 4. Cod. eod. leg. 4. qui potio. in pign.* ac ſemper, cum ipſo iure quid fieri dicitur, iuris ac legis poteſtate & vi ita eſſe intelligitur: Sic & cum legata ipſo iure per Falcidiam minuantur; *l. 1. §. ſi quis ex. quod legato. l. in ratione. §. in diem. ad l. Falcid.* ſi legatarius ſciens l. Falcidiam locum habere, integrum legatum petebat, plus petere iudicabatur. *d. §. ſi quis agens.* Alius locus eſt in leg. vnica quando dies vſusfructus cedat. vbi ita ſcribit Vlpian.

Deinde Scæuola ait, agentem ante diem vſusfructus nihil facere; quamuis alias, qui ante diem agit, male agit.

Iam certum eſt, illum qui ante diem experitur, tempo-

tempore plus petere, atque in pœnam amissionis rei incidere. *§. plus autem institu. de actionib.* Quod secus est in eo, qui ante diem legati cedentem agit: hic enim nondum est creditor, nec vllam habet actionem, *l. is, cui sub conditione. de action. & obligat. l. 4. §. 1. l. 50. §. vlt. de legat. 2.* quare potius nihil facere, quam male agere iudicatur. Idem intelligi potest ex l. pecuniam quam. si cert. petatur. Vbi quęrit Iurisconsultus si illum qui pure mihi debet iusserim sub conditione Titio promittere, & pendente conditione, cum debitore meo egerim, an nihil egisse, vel potius ante tempus petiisse existimandus sim. Et respondet, cum credita pecunia permanserit, & quasi sub contraria conditione mihi promissa fuerit: si interim egerim, ante conditionem me petiisse videri, & sic male egisse: quod & alibi perperam agere vocatur *l. 2. §. qui ita stipulatur. de eo, quod cer. lo.* Vnde sequitur, omnem illum qui iure veteri quocunque modo plus petebat, vt merito causa caderet, male vel perperam agere, fuisse dictum. Nihil autem agi vel fieri, fere in iure pro eo accipitur, *l. 1. de offic. procura. Cæs. l. 2. §. si. metu quod metus causa l. 25. §. denique scribit. cum aliquot seqq de vsufruct. leg. 2. de pignorati. ac. cum infinitis similibus.* cum id quod fit vel agitur, per se nullius est momenti, nec quicquam adfert vel damni vel præiudicii.

Vero sensu explicatus §. 1. in l. 32. de vsufru. legato. reiecta Accursii interpretatione. CAP. XVIII.

FILIOS ex Seio, & filiam ex alio marito, hæredes instituit æquis portionibus, & matri ita legauerat. Ælię Dorcadi matri

matri meæ dari volo, quoad viuet, vſumfructum bonorum meorũ: ita vt poſt obitum eius, ad liberos meos, aut ad eum qui ex his viuet, pertineat. Filij poſt aditam hæreditatem deceſſerant, quæſitum eſt: mortua matre, ſuperſtite filia teſtatricis, vſusfructus vtrum ad ſolam filiam, an vero pro portione hęreditatis pertineret? Reſpondi: ad eos redire, apud quos proprietas eſſet. Claudius non credidit, ipſum vſumfructum, in vicem portionum hæreditariarum, poſt mortem auiæ inter ipſos datum: eo magis, quod æquis partibus hæredes ſcripti erant.

In hoc §. omnino contrarium eius quod Iuriſconſul. voluit, interpretatur Accurſius: nec ſane interpretatio eius vel verbis vel rationi iuris congruit. Species autem per ſe clara eſt, & recte ad conſultationem reſpondit Scæuola. nec Claudius eius ſententiam reprehendit, ſed potius (vt plerunque ſolet) *l.88.§.Damæ & Pamphilo.de legat.2.l.37.§.nuptura.in fin.l 38.§.quindecim.in fi.l.41. §.penult. de legat. 3. l. 15.§.teſtator.l.16.§ Baſilicæ de aliment & cibar.leg.& alibi ſæpe.* comprobat, & quamobrem ita ſenſerit declarat. Dicit igitur: Propterea à Scæuola reſponſum eſſe, vſumfructum ad eos redire, apud quos proprietas eſſet: quod non crediderit; ipſum vſumfructum in vicem portionum hęreditariarum, poſt mortem auiæ inter ipſos datum. Et primo notandum: quod Claudius non dicit, pro portionibus

d hære-

hæreditarijs, sed in vicem portionum, quod propriè loco portionum significat. *l.1.C.si in caus. iudica. pign. cap. l.1. §. quæri poterit. vt in posse. legator. l.7. de prætor. stipulat. l.1. C. de obligat. & actio.* aliud est enim pro portionibus, aliud vice vel loco portionum dari. Est ergo illorum verborum hic sensus: Non credidit Scæuola portiones hæreditarias, in ipso vsufructu matri dato, post mortem eius dilatas esse: ac tunc vsumfructum inuicem, hoc est, loco portionum hæreditariarum, inter liberos esse diuisum: vt scilicet tunc primum, quasi nouæ portiones hæreditariæ in ipso vsufructu datæ censeantur. Quod videbatur, propterea quod testatrix expressim vsumfructum post mortem matris ad filios, vel ad eum qui tum viueret, pertinere voluit: qua expressione nihil opus fuit, si simpliciter vsumfructum ad liberos pro portionibus hæreditarijs, sicque ad proprietatem reuerti voluisset: nec enim verba, vt plane ociosa sint, accipienda. *l. quod ait lex. in princ. de adulter. l.1. in fin. ad municipa.* Displicuit autem Scæuolæ illa consideratio, ac voluit ipsum vsumfructum post matris mortem, secundum suam naturam, ad proprietatem reuerti: sicque non ad solam filiam superstitem, sed & ad defunctorum filiorum hæredes pro parte pertinere: idque ea ratione, vt Claudius adijcit, quod ab initio pro æquis portionibus hæredes scripti fuerunt, atque omnes matris testatricis hæreditatem adierunt. Cum igitur ea aditione partem hæreditatis liberi acquisierint: non mirum si vsusfructus finitus, partes illas sequatur: *l.3. versic. vnde Celsus. de vsufruct. accres.* hæc enim eius natura est, vt quoquomodo amissus, ad proprietatem reuerta-

uertatur. *l.10, de vi arma. cum similib.* Inutilis est ergo illa testatricis adiectio:

Aut ad eum qui ex his viuet, pertineat. repugnat enim naturæ ipsius rei. Præterea & nouam fecisset priorem institutionem: cum semper abscedente vsufructu, nudæ proprietatis tantum hæredes fuissent. §. *ne tamen. institut. de vsufr. l. 3. ad fi. de vsufruct.* Si enim portionis hæreditariæ loco, ei qui tempore mortis matris viueret, datus fuisset: desijsset (vt ego quidem arbitror) habere vsusfructus naturam: & hæreditario iure ad superstitẽ spectasset, nec ad proprietatis partes redire potuisset. Prɇterea nec quoque in hoc vsufructu, Falcidiæ deductionem ab initio liberos habuisse puto: *l. omnium. de vsufruct.* cum illud in extraneo legatario (meo iudicio) locum habeat: non in eo, cuius ab intestato sperari potest hæreditas. *argum. leg. 6 in fin. si tabul. testa. nul. ext. l. si filius qui. de vulga. & pupilla.* vt nec in eo vsufructu, qui ad certum tempus tantum datus est. *leg. vxori meæ. infr. eod. tit.* Non nouum autem, quod voluntas testatoris, ac nonnunquam etiam expressa eius dispositio, contra rationem iuris, ac rei naturam, non admittatur, *leg. 19. 25. supr. eod. tit. leg. 14. de vulga. & pupilla. leg. 55. 95. 112. §. penult. §. vltim. de legat. 1. l. 8. de castrens. pecul.* sed à iure communi limitationem recipiat.

In §. sin vero filius. l. quæsitum est. de peculio. quædam aliter explicata, quam ab Accurs. factum est. Cap. XIX.

SIN vero filius sit, quãuis ex parte institutus: nihilominus in solidũ actionem

 patie-

patietur. Sed si velit pro parte nomen cohæredis redimere, audiendus est, quid enim si in rem patris versum sit? cur non consequatur filius à cohærede, quod in re patris est? Idem, & si peculium locuples sit.

Si filius qui contraxit, cuius nomine pater de peculio tenetur, pro parte tantum patri hæres existat: vtique tamen in solidum conueniri potest *l.4.in princ.quod cum eo qui in alie. po.* qui si totum soluat, petere poterit, vt sibi contra cohæredem cedantur actiones: idque tribus casibus locum habet. Primo, si iussu patris contraxit: deinde si in rem patris versum est. *l.1.quod cum eo qui in,l.1.& per totum quod iussu.l.1.& per totum. de in rem verso.* §. *si igitur.* §. *præterea.* §. *cæterum.instit. quod cum eo qui.* quo casu, vt Iurisconsul. hic dicit, si totum quod ad filium ex contractu peruenit, in rem patris versum fuit: totius dimidiæ partis, à cohærede semissario petitio datur. Cui & tertium casum adijcit, cum dicit:

Idem esse, si peculium locuples sit.

Quæ verba ab Accursio non recte percipiuntur: hæc autem est Iurisconsul. sententia: Quamuis nihil in rem patris versum fuerit: peculium autem tam locuples sit, vt solidum inde solui possit: vtique à cohærede solidæ partis petitionem esse. Quod secus esset, si peculium toti debito non sufficeret: tunc enim cohæres non nisi pro ea parte teneretur quæ ad eum ex peculio peruenisset, licet maxime ipse filius solidum soluisset: nec nominis redemptio quicquam filio hoc casu prodesset.

De ab-

De abſciſſo & pendente iure filij, in §. ſi filium.l.9.de liber. & poſthu. Cap. XX.

QVÆ ſit ratio illorum verborum, quibus Paulus Iuriſconſ. differẽtiam aſſignat, quare ſcilicet, ſi filius à patre ſit exhæredatus, & mortuo patre decedat, obſtet nepoti: quo minus is teſtamentum aui in quo præteritus eſt, rumpat: non autem ſi apud hoſtes, poſt mortem patris decedat: non omnes intelligunt. Sunt autem hæc verba:

Quod moriente auo, filij ius pependerit, non abſciſſum, vt ſuperiore caſu, fuerit.

Quare vt recte intelligantur, ſciendum eſt, quod dicit priore caſu abſciſſum eſſe ius filij: ad exhæredationem eſſe referendum. nam illa iure patriæ poteſtatis facta fuit, *l.3.§.ſi emancipatus fil. vxore. de bono. poſſ. cont. tab. l. quidam cũ. de verb. oblig. inſtit. de exhæreda. liber. in prin.* & ius filij ſubſtitit, cũ ꝓ mortuo exhæredatus habeatur: *l.1. ſed et ſi patruus. de coniung. cum emanci. liber*, quamuis, ſi diutius vixiſſet, potuit per inofficioſi querelam tolli. Sufficit autem, ipſum filium tempore mortis patris eſſe in diſpoſitione paterna, ad excludendum nepotem: quæ & efficax ſit, & maneat in tempus mortis filij, licet nondum effectum habuit. Quo ſpectat, quod ante aditam hæreditatem filium mortuum fuiſſe ſcribit: adita enim demum hæreditate, exhæredatio vires accipit. *l.20. in princ. de bono. poſſ. contra tab. l.68. ad fi. de hæred. inſtitut.* Quod ſecus eſt, ſi filij excluſio non ex diſpoſitione paterna, ſed extrinſecus legis poteſta-

te in suspenso sit, *leg. 32. §. 1. de hæred. institut.* & pendeat: tunc enim nocere nepoti non poterit: quod fit, si filius tempore testamenti, quo præteritus est, apud hostes sit, atque ibi post patris mortem decedat. Nam licet is filius præteriri possit: *l. Gallus §. in omnibus. §. videndum.* quam præteritionem & ob id vim exhæredationis habere videbatur: *§. sed si in expeditione. § mater. institutio. de exhæredat. libero.* tamen cum non reuersus, potius tempore testamenti, non in rerum natura fuisse, quam quasi exhæredatus esse censeatur: *l. sexta. §. sed si pater. de iniusto rup. irrit. testamen.* sequitur eius personam nepoti non obstare. Superiore enim casu certum est, filium esse exhæredatum: quod satis est, ad excludendum nepotem ab euertendo iudicio paterno, iure patriæ potestatis esse factum. In posteriore, non est certum filium reuersurum, vt obstet nepoti: quare si non reuertatur, fictione L. Corneliæ ius nepotis integrum manet.

Conciliatio l. si quis in legatione. de iudiciis. cum §. 1. l. eum qui. de constit. pecunia. CAP. XXI.

IN conciliandis his legibus Dd. anxie torquentur; cum tamen si quis verba recte inspiciat, facile discriminis ratio appareat. nam in priore lege agitur, cum quis ante legationem efficaciter debuit, & ex contractu omnino perfecto obligatus fuit; de quo non dubium, quin si tempore ac loco legationis constituerit, ibi conueniri non possit; cum eo casu origo principalis obligationis inspicienda sit. *leg. 69. de fideiussoribus. leg. 76. §. hæres. de legat. 2. lege 33. in principio de donationibus.*

Verum

Verũ in l.eum qui, non de eo qui omnino efficaciter obligatus fuit, agitur; sed de eo, qui quid simpliciter accepit; obligaturus se postea, certo modo ac forma. quo casu, quamuis ex numeratione vel traditione, naturaliter obligatus fuit: *leg. 9. §. numeraui. si cert. peta. leg. 126. §. Chrysogonus. vers. superest. de verbo. obligat.* tamen quia id actum erat, vt efficacius obligaretur, quod & in tempus legationis dilatum est: merito in eo non tempus vel locus traditionis, sed initi & perfecti contractus inspicitur; *l. 7. de nouationibus.* quemadmodum, & si ab initio ita principaliter contractum esset, vt tempore legationis solueretur. *l. contraxisse. de actionibus & obligationibus. l. 3. de legationibus.* Secus, si à principio quis plene obligatus; postea se tempore ac loco legationis soluturum constituat. de quo proprie loquitur versic. sed si cum. in §. 1. leg. eum qui. tunc enim idem quod in priori membro dicendum est. atque ita ego hanc antinomiam conciliandam esse iudico.

Explicatio illorum verborum, quibus Vlpianus in l. 1. §. ideo autem. de exercito. dicit. In re dubia melius esse verbis edicti seruire.

Cap. XXII.

FILIVSFAMILIAS, si voluntate patris exerceat nauẽ, pater insolidum tenetur; idq; speciali iure, ob publicam vtilitatẽ introductum est. omnium enim illorum nomine, quæ ad publicã causam pertinent, pater ex sola voluntate insolidum conueniri potest. *l. 2. ad municipa. l. 7. de admi. re. ad ciuit. l. 20. §. idem scribit. si filius. famil. erciscund. l. 1. C. quod cum eo qui.* alias. n. si voluntate patris, in morte peculiari

priuatim negocietur: non insolidum, sed quatenus in merce peculiari est, obligatur. quo casu, sui crediti eatenus tantum ratio ducitur, vt in tributum vocetur: scilicet, vt pro rata tantum cum cæteris consequatur. *de tributor. per totum. §. introduxit. instit. quod cum eo.* idque propter vtilitatem negotiationis, & vsum commerciorum, ita constitutum est. Cum enim voluntate patris, publice in mercibus peculiaribus negotiatur, intelligitur id patris quasi consensu facere. Qui consensus non ita tamen patri præiudicat, vt insolidum teneri possit. non enim patris nomine, nec in bonis patris, sed in re peculiari negotiatur. Nam licet peculium filij, patris sit: tamē quamdiu in manu filij est, eius quasi patrimonium censetur. *§. actiones autem. de peculio institut. de actionibus. l. 39. 47. §. vlt. de pecul. l. 17. de statulib.* Si vero absque negotiatione & mercibus, filius alias patre etiam sciente contrahat: de peculio tantum pater conueniri potest. cuius natura est: vt ex eo omne quod patri debetur, deducatur. *l. 9. §. peculium autem. cum seqq. de peculio.* præuenisse enim sui debiti nomine censetur: & id tantum in peculium concessisse, quod ei, quod sibi debetur, superest. Sed cum supra de voluntate patris in exercitoria & tributoria dictum sit, de expressa voluntate nullum est dubium. tacitæ autem voluntatis cum duplex possit esse ratio; *l. coram Titio. de verbo. sig. l. 1. §. is autem. si famil. fur. fe. dica. l. scientiam. in princip. ad l. Falcid.* vel quod scierit & voluerit; vel quod scierit quidem, non autem voluerit; quæri posset, quomodo vtrobique voluntas accipienda sit. quod Iurisconsf. eleganter ex verbis edictorum explicat; vt scilicet id in

vno-

vnoquoque obtineat, ꝙ verbis principaliter significatur, nec vltra ſit extenſio facienda. Cum enim edictum de exercitoria, voluntatis fecerit mentionem; §.*præcedenti.* intelligendum vtique de vera voluntate, licet non expreſſa; nec ſufficiat quem ſciuiſſe, niſi & voluerit, ſi enim ſciuerit tantum, non etiam voluerit; non continuo dicendum, eum in ſolidum obligari, ſed ad modum tributoriæ; ſi vero nec ſciuerit, de peculio. *l. ſi ſeruus. in princ. infr. eod. tit.* In tributoria autem, cum edictum de ſciente loquatur, *l. 1. de tributoria.* cenſendum locum quidem habere in eo, qui ſimpliciter & nude tantum ſciuerit, licet non voluerit, vt ſcilicet ſola eius patientia ſufficiat. non tamen ex eo conſequi; vt ſi & ſciuerit & voluerit, non ad modum tributoriæ, ſed exercitoriæ, in ſolidum teneatur. Quam rem non ſatis videtur percepiſſe atque explicaſſe Accurſius. Atque eſt hic appoſitiſſimum exemplum, quomodo in dubijs Legum quæſtionibus principalis verborum ſignificatio inueſtiganda & ſequenda ſit. Alciat. Paradox. lib. 4. cap. 15. Parerg. lib. 3. cap. 21.

Vera ſpecies §. item ſi meſſes. in l. fructus. ſolut. matrim. præter aliorum ſententiam explicata. Cap. XXIII.

ITEM ſi meſſes eius anni, quo diuortiū factum eſt, colonum ex forma locationis ſequantur: ante vindemiam ſoluto matrimonio, nihilominus pecunia meſſium in computationem, cum ſpe futuræ vindemiæ veniet. Apparet igitur ex his,

illos fructus quos mulier percepit, antequam nuberet, non debere in contributionem venire.

Vera species huius § (nisi admodum fallor) hæc est: Mulier fundum suum, in quo & vineæ & agri, colono, in tres puta annos locauerat: illa lege adiecta, vt & quarti anni messes (forte ad prouocandam eius operam ad stercorandum agrum, vel quod pleræque sationes in proximum fiant annum) colonum sequerentur. Ponamus, quarto anno, Kalend. forte Martijs, contractum matrimonium, & fundum in dotem datum: demum Kalend. Septembribus diuortium factum. Quæritur, quomodo fructuum illius anni ineatur computatio. Et videbatur, solius vindemiæ haberi rationem: cum messes ad mulierem non spectent, sed priorem colonum sequantur. Accedit eo, quod pro his messibus, peculiaris non fuit imposita merces, sed priorum annorum locationibus accessit, & coniuncta fuit: quorum annorum mercedes non venire in contributionem, subijcit Vlpianus. Si enim peculiaris pro his messibus pacta fuisset merces; non mirum, si & illa in fructuum computationem deduceretur. Aliud tamen Vlpiano videtur: nempe & harum messium æstimationem faciendam, earumque vna cum vindemia ineundam rationem. Sed & ex eo quod dicit, Ante vindemiam solutum matrimonium: videbatur nec illam in computationem venire, cum adhuc pendeat, & alij iam sint collecti fructus, ex quorum æstimatione pro rata temporis, maritus partem consequi possit. Sed cum

totius

totius anni vnus fructus sit. *l. si fundus in fin. eod. tit.* ratio facit, vt & illa in computationem vocetur. Valde autem quæri posset: cum hæc messium quasi locatio à vindemia separata sit, num pro rata mensium ex vnoquoque, secundum Papiniani sententiam, §. *Papinianus. supr. ead. l.* confundantur partes. Exempli causa: Si messes in fine Iulij mensis collectæ sint, earumque æstimatio efficiat 12. num pro rata præteriti temporis, quinque ex illis: pro rata autem cęterorum mensium, ex vindemia portiones deducantur; vel an messium & vindemiæ pro vtroque tempore simpliciter fiat contributio. Sed cum messium non vera fuerit locatio, & totius anni vnus fructus sit; nulla est ratio, quare messes à vindemia separari debeant. ergo illis simul contributis, portiones faciendæ sunt.

De intellectu l. 4. de manumiss. testamento. declaratio. Cap. XXIV.

SCRIBIT Paulus in l. 4. in fi. de manumis. testa. hoc modo;

Illud constat, si libertate data sic fuerit legatum, eique si eum vindicta liberauero hæres meus decem dato; licet ex nimia subtilitate separatum sit legatum à testamento, attamen humanitatis intuitu valebit legatum, si viuus eum manumiserit.

Quæ verba concisa admodum sunt, & intricata; nec

nec enim aperit Iuriſconſ. quam hic dicat ſubeſſe ſubtilitatem; quare & Accurſius ſubtilitatem illam inexplicatam reliquit. Hæc autem mihi Pauli ſententia eſſe videtur. teſtator Sticho ſeruo libertatem teſtamento dedit; poſtea autem legatum ei hoc modo adſcripſit;

Sticho, ſi eum vindicta liberauero, hæres meus x. dato.

Teſtator eum viuus manumiſit, quæritur an ei teſtamento legatum debeatur? & videretur quod non. conditio enim in factum teſtatoris concepta eſt, & hæres ſtatim conditione exiſtente rogatus eſt dare; ergo ſi teſtator viuus manumittat, intelligitur & hæres ſtatim, ac viuo etiam teſtatore ad dandum obligatus eſſe; ita enim verba præ ſe ferre videntur. anticipat igitur hæc obligatio hæredis ipſum teſtamentum. iuris autem ratio non patitur, vt hæres ante acquiſitam hæreditatem obligatus cenſeatur; *l.63. in fin. prin. ad l. Falcid.* vel vt quicquam ex teſtamento debeatur, prius quam aditione vires acceperit. *l.9. de teſta. inte.* Atque hoc eſſe arbitror, quod Iuriſconſ. dicit, nimia ſubtilitate ſeparatum eſſe legatum à teſtamento, id eſt, legatum quaſi ante teſtamentum deberi, atque ideo nihil commune cum teſtamento habere, eaque de cauſa inutile eſſe. Nam nec ſpes libertatis ante aditionem quicquam operatur, *l. 2. in fin. princ. l.9. §. vlt. de ſtatuliber.* quamuis adita poſtea hæreditate, fauore ſui redintegretur; quod in legatis, quæ non ſimili fauore ſubnixa ſunt, ſecus dicendum eſt. Concludit tamen Iuriſconſ. humanitatis intuitu, valere legatum ac ſeruo deberi.

Vera species leg. 2. C. de conditionib. insertis.
Cap. XXV.

IMPERAT. Seuerus & Antoni. A A. Gallieno; Cum patremfamilias fideicommissi nomine, quod in diem certam reliquit, ita cauere præcepisse proponas, si à marito non diuertisset; iurisdictionis originem perinde seruari æquum est, ac si nihil super ea re scriptum fuisset. nec exemplum legati, vel hæreditatis, in quibus conditio diuortij nonnunquam remitti solet, huic rei comparandum est; cum absurdum sit, ideo perpetui edicti formam negligi, quia patris sui voluntati non obtemperatur.

Perplexa est hæc lex, & satis perplexe etiam ab Accursio & alijs explicata. hæc autem mihi videtur vera eius esse species. Testator legauit Sempronio fundum Seianum, rogauitque vt eundem post certum tempus restituat filiæ testatoris, si statim caueat, se non diuersuram à marito; filia cauere non vult atque interim etiam à marito diuertit; tempore adueniente, petit à Sempronio fideicommissum. Sempronius negat ei deberi, tum quia non cauit, tum quia contra iniunctam conditionem fecit. Defendit se filia hoc colore, ac dicit; Si pater meus testamento illam scripsisset conditionem, Si cauissem me diuersuram, certe remissa mihi fuisset & cautio & conditio; *l. 5. C. de institu. & substit. sub cond.*

at si

at si forte secundum voluntatem patris & cauissem & diuertissem illo casu; non ob id indigna fideicommisso fuissem: ergo in proposito quoque, licet diuerterim, non videtur mihi hoc nocere debere. Cum enim vtroque casu diuerterim, censendum & idem ius vtroque casu locum habere. Sed respondent Impp. absurdam esse hanc allegationem, magnamque subesse diuersitatis ratione, nam illa conditio inhonesta est, quare merito remittenda: hæc autem licita & honesta, ergo implenda, si ad fideicommissum admitti velit. Item licet in illa quis diuerterit, tamen secundum voluntatem testatoris id fecit, quare excusationem merebitur; in hac autẽ contra voluntatem eius quæ & iusta & honesta est, id fit: quare pœna potius, quam fauore digna, censebitur. Cum enim conditioni secundum ius commune satisfacere debuerit, nec remissioni, nec veniæ impetrationi locus erit. Quod igitur de iurisdictione & edicto dicit; ad illam partem spectat, qua cautum fuit, vt conditionibus testamento scriptis, quis satisfacere teneretur; & quod conditione defectus à relictis excluderetur.

Verus intellectus l. 44. ad l. Falcid. contra Accurs.
Cap. XXVI.

VLPIANVS libro XXI. ad edictum: Falcidia interuenire non potest, si statuliber de alieno dedit, non de bonis defuncti: vel alias est liber homo, qui conditionem impleuit.

Hæc

Hæc lex licet perbreuis sit, non recte tamen ab Accursio explicatur: vult enim ipse de eo hic agi, an quod alienum non ex peculio statuliber det, in Falcidiam hæredi computetur; quod quamuis & alibi negetur, *l. id autem infr. eod.* tamen quæstio illa verbis huius legis non congruit; non enim dicit Iurisconsul. in Falcidiam non imputari, sed Falcidiam in eo non interuenire; hoc est (vt ego quidem arbitror) Falcidiam ex eo non deduci. Quare intelligendum est, hoc à Iurisconsul. quæri, an de eo quod statuliber conditionis implendæ causa, non hæredi dare grauatus est, Falcidiam hæres deducere possit? Et distinguendum, vt si ex peculio suo det, Falcidia in eo locum habeat. si vero de alieno, minime; non enim in bonis defuncti fuit, quod datum est. Idem, si non seruus, sed liber sit, qui dare iussus est. nam licet & is de peculio suo, quod ad dominum spectare creditur, dederit; tamen Falcidia in eo non interueniet. nec enim peculium liberi hominis intelligitur. *l.182. de verbo. sign.*

Vera explicatio §. vlt. in l.3. de hæredibus instit. Cap. XXVII.

APERTVRÆ tabularum dilatio, necessarij hæredis ius non mutat: vt solemus in substituto impuberi dicere. nam et relatum, si se arrogandum dederit, substitutus impuberi defuncto filius, necessarium eum fore.

Flu-

Fluctuat in expeditione huius §. Accursius, nec quicquam certi quod sequatur habet. Hæc autem vera est eius sententia: quod dilatio extrinsecus adueniens, ius necessarij hæredis mutare non possit, vt est dilatio aperturæ tabularum. Si enim qui tempore testamenti, & mortis testatoris, potest esse necessarius, vt filius in potestate, intra tempus aperturæ tabularum arrogandum se dederit; per hoc non desinet esse necessarius. quia apertura nihil cum testamento commune habet, nec ex ipso testamento pendet, sed potius fortuita est. *l.26. §. idem imperator de fideicomm. liberta.* Secus; si hic filius sub conditione potestatiua hæres scriptus sit, & pendente conditione se arrogandum dederit, *l.20. de liber. & posthum.* Cum enim hæc conditio, ex necessario voluntarium faciat, *l.69. ad fi. l.86. de hæred. instit. l.12. de conditio. instit.* non mirum, si ea pendente arrogandum se det, necessarius esse desinat. Idem in substituto impuberi necessario: nam si pater impuberi fratrem in potestate substituisset, vetuissetque pupillares tabulas ante mortem aperiri, *l.8. testamen. quem. aperi. §. igitur institut. de pupilla. subst.* & ipse frater se medio tempore arrogandum dederit, non efficit quo minus impuberi defuncto necessarius sit. *l.2. §. prius. l.10. §. 1. de vulga. & pupilla.* Quamuis enim hæc dilatio ex dispositione testatoris sit, tamen non ipsum substitutum respicit, sed extrinsecus consideratur. Nec obstat, si quis dicat, ipsam substitutionem, conditionalem esse institutionem; *leg. 41. §. cohæredem. de vulga. & pupilla. l. in ratione. §. quod vulgo. ad leg. Falcid.* nõ enim voluntaria, sed necessaria est conditio, quæ vulgaris conditionis formam ac regulam non sequitur.

quitur. *Bartol. §. & quid si tantum. l. Gallus.* Quod autem in principio, de apertura testamenti diximus: ad leges & S.C. refertur, quibus vetabatur certo tẽpore aperiri testamentum: & quibus hæres ante apertum testamentum, hæreditatem adire prohibebatur. *l. 3. §. quod ad causam. l. 4. 5. & per totum. ad Syllania.* Lex autem Papia ad liberos non pertinebat. *l. 1. C. de cadu. tollend. l. si fratris. C. de iure deliberan.* Idem, si alia quacunque ex causa apertura testamenti differatur.

Vtilis ac commoda interpretatio l. si filiusfamilias. ad l. Falcid. qua ostenditur, quomodo veterum Iurisconsf. argumentationes explicandæ. Cap. XXVIII.

VARIÈ Iurisconsf. quandoque partium allegationes, & ea quæ vltro citroque in cognitione dicta fuerunt, adducunt: simul & ipsi nonnunquam contra suammet sententiam, tam subtiliter & argute argumentantur, vt non leuis operæ sit, in quibusdam omnes illorum rationes atque argumenta explicare. Magnum enim in veteribus illis Iurisconsf. fuit ingenium, mirum acumen, absolutissima iuris cognitio: adeo, vt in quam multis vix illorum mentem, vel tenuiter nobis assequi datum *l. l in ratione. §. quod vulgo. §. seq. ad l. Falcid.* Supra tamen quam dici potest, vtile est, tales eorum argumentationes, quoad licet, curiosius excutere & perscrutari. preterquam enim quod ingenium mire acuat, nihil ad subtilitatem iuris percipiendam, remque ipsam perfecte intelligendam conducibilius. Et quamuis omnium fere per omnia æqualis sit

laus, *l.1. §. cumque hæc materia. C. de veteri iure enu.* tamen in eo genere mirifice excellunt, Paulus & Triphoninus. *l. Nesennius. de nego. gest. l. 38. de minori. l. 53. de admi. tuto. l. 56. §. vlt. de iure dot. l. 4. quibus ad liber. procla. non l. 1. §. si accusationem. ad Turpilian. l. 48. de iure fisci. l. 12. §. si quis seruũ. de captiuis & postli. l. 19. §. pater. de castrens. pecul.* Quare vnum Pauli locum nõ nihil explicare conabor, ex quo & de cæteris coniectura fieri poterit. Scribit is, quæsitum fuisse, si filiusfamilias veteranus decedens, codicillis patris fideicommiserit, vt peculium suum castrense Titio post mortẽ restitueret, an vt hæres, pater inde quartam deducere possit. Et respõdet, quod vtique: idque probat ab autoritate. Nam diuum Pium constituisse, & in fideicommissis ab intestato Falcidiæ esse locum. *l. 3. C. ad Trebellia. l. vlt. C. quando dies legat. ced.* Contra id excipiendo Paulus opponit à diuersis, idque ex vi & proprietate verbi: illud quidem in hæreditatibus ita constitutum est, verum in propositio non est hæreditas, sed peculium. *l. 1. 2. de castrens. pecul.* Quod rursus replicando oppugnatur à pari. at cum aliquis à filio institutus est hæres, isque adeat, desinit esse peculium, & incipit esse hæreditas. *d. l. 2. & l. 18. de stipula. seruo. l. 33. de acqui. re. dom.* Duplicando illud refellitur à differentibus. Id quidem verum est in extraneo instituto adeunte, at cum apud patrem manet peculium, pristinum ius peculij durat. *l. 9. 14. de castrens. peculio.* Quod similiter triplicando per instantiam à simili oppugnatur. Quid refert, id quod à filiofamilias relictũ est, hæreditas sit, necne: nam nec eius qui apud hostes mortuus est, propriè est hæreditas, *l. 3. in fi. de verb. sign.* vtique tamẽ ib

eius testamento exercetur Falcidia. *l.1.§. ad l. ...*
Quadruplicando & illud quoq; à speciali tollit...
Id quidē fictione L. Corneliæ ita introductū est, ... quod iure cōmuni ita se res habeat. *d.l.1.*§.1. Ex qua argumentatione, quasi necessario consequi videbatur, Falcidiæ in proposita specie locum non esse. Diuersum tamen Paulus concludit, ac sententiam suam primum à lata verbi significatione probat: nā licet pater proprie non sit hæres, quasi tamen hęredem esse, dicendū est: *l.3.§.Pomponius.de minorib.* præsertim cū & filiusfamilias in castrensi peculio, quasi paterfamilias iudicetur: *l.6.§.vlt.de iniusto rup. ir. cum similib.*

Deinde exemplis aliarum legum, argumento à contrarijs, vt scilicet contrariorum eadem sit dispositio per contrarium, confirmat. Ac primo: nam si pater scriptus fuerit à filio hæres, & rogatus restituere hæreditatem, cogi potest à fideicommissario, adire hæreditatem, & restituere; *l.1.§.hoc autē ad Treb.* quo casu pœnam amissionis Falcidiæ suffert. *l.4.16. §.idem Martianus.ad Trebell.l.4.in fi. C. eod.* ergo econtra, si sponte restituerit, commodum deductionis quartæ merebitur. Deinde, si pater scriptus hæres à filio, omiserit ex testamento hæreditatē: ad legata & fideicommissa, exemplo edicti tenetur: *l. 17. §. 1. de castrensi peculio.* ergo & contra, si ex testamento adierit, exemplo aliarum legū quartam deducet. estque argumentatio à causa testati, ad causam intestati. *l. 3. C.de inoff.donat.* Cum autem æquiparatio plerumque ad omnia extendatur, *leg. 1. ibi Dd. de legat.1* necessario hinc & alia consequuntur, scilicet, vt non solum fructus in quartam, *leg. 18. in fin.*

prin.ad Trebell.sed etiam quartæ fructus computen-tur.*l.22.§.si hæres.ad* Trebellian.*l.3.*C.*eod.*Item vt vtiles actiones ex S. C.transeant: §.*restituta autem. instit. de fideicommiss. hæredi.* & vt non solum hæreditas fiat peculium, post restitutionem: sed & hæredis loco habeatur,cui restitutum est.*l.5.§.1. quod cum eo qui in alie.*Quæ axiomata tamen,& argumētorum exempla, nemo fere hinc colligit, cùm tamen optime hinc colligi posse videantur. Vt autem studiosi intelligant, hanc per omnia esse mentem ac sententiam Iurisconsl.verba ipsa legis subijciam:

Pavlvs; Si filiusfamilias qui militauerat, decedens, patris sui fidei commisisset codicillis, vt peculium suum castrense Titio restitueret; quærebatur, an vt hæres quartam deducere posset? Dixi; Legem Falcidiam indictam esse à diuo Pio, & in intestatorum successionibus, propter fideicommissa. Sed in proposito nec hæreditatem esse; quamuis placeret mihi extraneo hęrede instituto, fieri hęreditatem eius aditione; nam cum apud patrem remanet, ius pristinum durat, & peculium est. Nec huic contrarium est, quod in testamento eius qui apud hostes decessit, exercetur Falcidia; nam fictio L. Corneliæ & hæreditatem & hæredem facit. Sed nemo dubitabit, quin debeat id quoque indulgeri legis beneficium. siquidem quasi

quaſi patrisfamilias bona reſtituere cogatur; & hæres ſcriptus, omiſſa ex teſtamento aditione, exemplo edicti, legatorum nomine conuenietur. His conſeques erit, vt ſi ex fructibus medio tẽpore quartam, & quartæ fructus habuerit pater, etiam Trebellianum S.C. inducamus, & vtiles actiones exerceri poſſint, fiatque hæreditas per reſtitutionem.

Duobus locis Accurſium non ſatis ſententiam Iuriſconſult. percepiſſe, atque aliud quam voluerunt interpretatum.
Cap. XXIX.

SCRIBIT Vlpianus, *l.8. in prin. ſi ſeruit. vindi.* eum qui oneris ferendi ſeruitutem debet, reficere debere: non autem ad hoc teneri, vt ædificium vicini, quamdiu paries reficitur, fulciat. Deinde adijcit:

Et hic quoque, ſicut in cæteris ſeruitutibus, actio contraria dabitur, hoc eſt, ius tibi non eſſe me cogere.

Quibus verbis tãtum de fultura ædificij agi vult Accurſ. Ego vero hæc verba ad refectionis onus & ſeruitutem referri debere exiſtimo: ſcilicet, quod ab initio conuenire & paciſci liceat, vt is cui ſeruitus debetur, reficere teneatur. quod ſi factum fuerit, is qui ſeruitutem debet ferendi oneris, contrariam, hoc eſt negatoriam actionem, ex cauſa & in

prin.ad Trebell. sed etiam quartæ fructus computetur. *l.22.§.si hæres.ad Trebellian.l.3.C.eod.* Item vt vtiles actiones ex S. C. transeant: §. *restituta autem. institut. de fideicommiss. hæredi.* & vt non solum hæreditas fiat peculium, post restitutionem: sed & hæredis loco habeatur, cui restitutum est. *l.5.§.1. quod cum eo qui in alie.* Quæ axiomata tamen, & argumẽtorum exempla, nemo fere hinc colligit, cùm tamen optime hinc colligi posse videantur. Vt autem studiosi intelligant, hanc per omnia esse mentem ac sententiam Iurisconſ. verba ipsa legis subijciam:

PAVLVS; Si filiusfamilias qui militauerat, decedens, patris sui fidei commisisset codicillis, vt peculium suum castrense Titio restitueret; quærebatur, an vt hæres quartam deducere posset? Dixi; Legem Falcidiam indictam esse à diuo Pio, & in intestatorum successionibus, propter fideicommissa. Sed in proposito nec hæreditatem esse; quamuis placeret mihi extraneo hęrede instituto, fieri hęreditatem eius aditione; nam cum apud patrem remanet, ius pristinum durat, & peculium est. Nec huic contrarium est, quod in testamento eius qui apud hostes decessit, exercetur Falcidia; nam fictio L. Corneliæ & hæreditatem & hæredem facit. Sed nemo dubitabit, quin debeat id quoque indulgeri legis beneficium. siquidem quasi

quasi patrisfamilias bona restituere cogatur; & hæres scriptus, omissa ex testamento aditione, exemplo edicti, legatorum nomine conuenietur. His consequẽs erit, vt si ex fructibus medio tẽpore quartam, & quartæ fructus habuerit pater, etiam Trebellianum S.C. inducamus, & vtiles actiones exerceri possint, fiatque hæreditas per restitutionem.

Duobus locis Accursium non satis sententiam Iurisconsult. percepisse, atque aliud quam voluerunt interpretatum.

Cap. XXIX.

SCRIBIT Vlpianus, *l.8.in prin.si seruit. vindi.* eum qui oneris ferendi seruitutem debet, reficere debere: non autem ad hoc teneri, vt ædificium vicini, quamdiu paries reficitur, fulciat. Deinde adijcit:

Et hic quoque, sicut in cæteris seruitutibus, actio contraria dabitur, hoc est, ius tibi non esse me cogere.

Quibus verbis tãtum de fultura ædificij agi vult Accurs. Ego vero hæc verba ad refectionis onus & seruitutem referri debere existimo: scilicet, quod ab initio conuenire & pacisci liceat, vt is cui seruitus debetur, reficere teneatur. quod si factum fuerit, is qui seruitutem debet ferendi oneris, contrariam, hoc est negatoriam actionem, ex causa & in

vim exceptionis intentare poterit, vt dicat, ius tibi non esse me cogere, scilicet ad reficiẽdum. Quamuis enim ex natura seruitutis, refectio ad eum qui debet seruitutem, spectet, *l. eum debere. de seruitu. vrb.* *l. etsi forte. § etiam de. si seru. vindi.* tamen non dubium est, quin contra pacisci liceat. Qui locus me admonet, vt & alium non recte ab Accursio explicatum iudicem: is est in l. venditor. §. vlt. communia prædi. vbi Iurisconsulta scribit:

Ita tamen lapides cædere debet, vt neque vsus necessarij lapidis intercludatur, neque commoditas rei iure domino adimatur.

Quæ verba priora Accurs. intelligit de eo qui cædit, ne scilicet illius vsus intercludatur, cum potius de domino fundi intelligenda sint: nempe vt cædere debeat, ne dominus, si forte necessario opus habeat, ipse carere cogatur. nec enim æquum est, alios sumere, dominum autem egere. *l. præses. C. de seruit. & aqua.* Est ergo hæc Iurisconsul. sententia, eum ita cædere debere, ne dominus ipse egeat, & ne ob hoc ei deterior vel incommodior vsus fundi reddatur. nam verbum Domino, ad vtramque clausulam referendum est.

De diuisione stipulationum.
Cap. XXX.

DIVISIONEM stipulationum quæ à Pomponio tradita est, *leg. 5. de verbor. obligat. institut. de di-*

de diuiſ. ſtipulat. multi explicare conati ſunt: ſed nemo adhuc (meo iudicio) ſatis exacte. Stipulationum igitur quædam iudiciales ſunt, quædam prætoriæ, quædam conuentionales, quædam communes. Et in hac diuiſione Iudiciales dictæ ſunt, non à iudicio, ſed ab ipſo iudice: ad differentiam illarum ſtipulationum iudicialium, quæ ab Vlpiano in ſua diuiſione ponuntur: *leg. 1. de prætor. ſtipulat.* illæ enim non à iudice, ſed à iudicio ita appellatæ ſunt. nam propter iudicium, vt ſcilicet ratum ſit, & effectum habeat, interponuntur, ac plerumque ipſum iudicium præcedunt. Hæ autem, de quibus hic agimus, à mero iudicis officio proficiſcuntur; hoc eſt, ipſius autoritate & arbitrio, cum de cauſa cognoſcit, interponi iubentur. proprie enim ad rem quæ ſub iudice eſt, & ad finem litis & iudicij pertinent: nec principaliter per ſe, ſed in conſequentiam iudicij petuntur, & locum habent: idque multis modis. Nam quandoque, licet condemnatus ſit reus, ad rem reſtituendam actori, isque reſtituerit; tamen fieri poteſt vt in eo periculum adhuc tam actori quam reo ſubſit, vel quod reus quicquam doloſe in re reſtituta fecerit, quod ignoret actor, vel quod commodum aliquod inde ſperare poſſit, vel quod reus illius rei nomine cuiquam ſit obligatus, quo nomine poſt finitum iudicium non facile inuicem agere poſſent, nec etiam cautionem exigere. *leg. 4. Cod. depoſiti. leg. in bonæ fidei. Cod. de vſuris.* Quare in reſtituenda vel tradenda re, de cautione vltro citroque interponenda, iudicis officium implorare poſſunt. ex parte rei, de dolo, vel ius rei

non factum deterius, vel his rebus recte reddi, vel de euictione, &c. *l. 18. 20. in fin. l. 45. de rei vindica. l. 9. § ex hoc edicto. §. item Iulianus. quod met caus. l. 15. de pignor. actio. l. 32. de noxalib. l. 58. de euictionib. l. 25. §. 1. solut. matrim. l. 15. §. idem Celsus. de actio. empt. l. 71. §. 1. de legat. l. 21. §. 1. & 2. de ædilit. edic.* Ex parte vero actoris, his rebus recte præstari: per eam enim proprie eius indemnitati, qui vel tradidit, vel restituit; prospicitur. *l. 19. 58 de rei vindi. l. 21. §. idem Pompo. de ædilit. edict. l. 36. ad Trebell. l. 71. §. 1. de verbo. sig.* Deinde fieri potest quod res petita absit, ac propterea condemnatio fieri non possit: quo casu, cautio iudicis officio interponenda est, pro qualitate negocij, vel de persequenda inquirendaue re: vel simpliciter, si in potestatem venerit, redierit, exhiberi, restitui. *l. 14. § aliquando. §. pro eo autem qui. quod metus causa. l. 21. de rei vindica. l. 5. §. vlt. ad exhibend. l. 69. §. vlt. de legat. 1. cum similib.* Tertio fieri potest, quod res ante cōdemnationem dolo vel culpa perierit, vel alias præstari nō possit, sicut lis eo nomine æstimanda sit: quo casu de æstimatione certo tempore præstanda cauendum est. *l. 4. in fi. l. 5. de in litem iurand.* Et referri possunt in hunc numerum: cautio de refundendo, *leg. 5. § vlt. l. 7. in prin. de tributo. l. 9. §. vlt. l. 52. in fi. de peculio* item si quandoque locupletior factus fuerit, solui *l. 43. in fin. de admi. tuto. l. 47. §. si semel. de pecul. l. 63. § id quod facere. pro socio.* item de restituendo, soluendo, certo loco, vel tempore, & aliæ infinitæ. *leg. 11. 27. § si per filium. de rei vendic. l. 4 §. 1. de eo quod cer. loc. l. 12. § si tasta ad exhib.* Et dicitur his casibus, officio vel arbitrio iudicis, cautio præstari, *l. 14. §. pro eo autem. quod met. caus. l. 3. de tutel. vel ratio. distra. l. 13 § si sub conditione.*

ne.l.16.in prin.l.57.in fi. de petit. hæred. vel per iudicem caueri; habet enim locum, vbicunq; sub finem iudicij de aliquo cauendum est. Prætoriæ sunt, quæ à mero prætoris officio proficiscuntur: hoc est, apud eum qui iurisdictioni præest, interponuntur, & dictæ sunt, non ex eo quod prætor eas introduxit: vt in l.1.de prætorijs stipula. sed quod prætoris aditione, præsentia, authoritate, iussu, imperio in illis opus sit: non enim apud simplicem iudicem exerceri possunt, sed apud eum qui iurisdictionem & imperium habet: nec iudicij alicuius suscepti nomine, sed principaliter per se petuntur. Vt igitur omnia iudicia à prætore petebantur, & constituebantur: ita & has stipulationes, quod actionum instar essent, *l.36.de actio.& obligat.leg.1.§. cautionales. de præto. stipula.* apud ipsum in iure & peti & interponi necesse erat. non quidem omnes, sed eas tantum quæ peculiariter prætoris aditionem requirebant. Prætoris autem appellatione & proconsul & præses in prouincijs, *l.7.§.vlt.l.8.9.in prin.de officio procons. l.10.11.de offic. præsid.* cum omnium Romæ magistratuum officio fungerentur, continebantur. Et sunt huius generis damni infecti stipulatio, & legatorum nomine cautio, & si quæ similes: quæ id proprium habent, vt ab initio, & principaliter tantum, ac per se, absque iudicij susceptione petantur; nec enim supradictæ cautiones in iudicium incidere possunt, sed absolutam tantum habent prætoris implorationem & iussionem. In quem numerum si quis & referat cautionem quæ ab arrogatore arrogato præstatur, forte non errauerit. *l.18.19. de adoptio.§.cum aut impubes.instit.eod.* Vt autem omnia ne-

gocia ciuilia, fere ad iurisdictionem prætoris pertinebant: *l. 2. §. cumque consules. de origi. iuris.* ita specialiter emptiones & venditiones ad iurisdictionem ædilium curulium spectabant: *leg. 63. de ædilit. edict.* quare & cautiones, quas eo nomine secundum formam edicti, ab initio principaliter interponi necesse erat, de vitijs, de morbis, &c. apud illos fere expediebantur. magistratus enim erant, *leg. 2. § deinde cum placuisset. de origi. iuris.* & de illis rebus, de quibus proponebant edicta, iurisdictionem habebant, & iudicia dabant. *l. 1. in princ. leg. 28. 38. 63. de ædilit. edic.* Quæ autem cautiones, suscepto de emptis vel venditis rebus iudicio incidebant, iudiciales erant. *leg. 21. §. 1. & 2. leg. 26. 30. in princip. de ædilit. edict. cum simlib.* Conuentionales stipulationes quæ sint, minus obuium est. Communes stipulationes sunt, quæ nonnunquam principaliter, & vltro per se, ab eo qui iurisdictioni præest, petuntur; nonnunquam incidenter suscepti iudicij nomine, à iudice qui de causa cognoscit, interponi iubentur; vt fit in cautione, rem pupilli saluam fore. Ab initio enim quandoque tutores apud prætorem rem pupilli saluam fore cauere tenentur; *leg. 2. in fi. rem pupill. sal. instit. de satisda. tuto. in prin. l. 2. C. de tutor. vel cura. qui satisd. non.* quandoque & in iudicio idem fit. *leg. 13. in princip. de tutor. vel cura. datis. l. 5. versic. communes de verb. obligat.* Idem in cautione de rato, & stipulatione duplæ: nam vel per se apud prætorem, vel ædilem, vel etiam iudicij suscepti nomine apud iudicem peti & interponi possunt. *d. l. 5. vers. communes.* Et referri huc possunt cautiones, Euicta hæreditate legata reddi; itē, Quanto amplius cepit quã

per

per L. Falcidiam licuit, restitui; item cautiones de vsufructu, & aliæ innumerabiles. Quarum cautionum omnis generis magnum numerum in Indice meo (quem breui proditurum spero) studiosi inuenient.

Vera species ac sententia §.1.l.cum secundis.de his quæ vt indig.anfe. Cap. XXXI.

QVONIAM stuprum in ea contrahi non placuit, quæ se non patroni concubinam esse patitur; eius qui concubinam habuit, quod testamento relictum est, actio non denegabitur: idque in testamento Coccei Cassiani, clarissimi viri, qui Rufinam ingenuam honore pleno dilexerat, optimi maximique Principes nostri iudicauerunt; cuius filiam, quam alumnam testamento Cassianus nepti cohæredem datam appellauerat, vulgo quæsitam apparuit.

Quæcunque Accursius in interpretatione huius §. comminiscitur, plane aliena sunt à sententia Papiniani, ac fere ridicula: vt quiuis facile iudicare potest. Quæstio autem hæc est: An concubinæ testamento relinqui possit. & videbatur non posse: cũ quasi stupri commercium cum ea sit: ob quã turpitudinem nihil relinqui posse, certum est. *l. 14. supr. eod.* Cum autem concubinatus legibus sit permissus *l. 3. de concubi.* diuersum Papiniano videtur: nec enim in concubina, cum lege permittente habeatur, stuprum committitur. Quod eo magis in

gis in ea concubina, quæ patrono iuncta est, intelligitur; cum liberta multo honestius patroni sit concubina, quam vxor. *l.1.de concubi.* Vnde apparet, concubinæ recte testamēto relinqui posse, actionemque ei non denegari. Ex quo & sequitur, quod quemadmodum matri concubinæ, ita & liberis eius, ex alio ante concubinatum susceptis, relinqui possit: cum si turpis esset coniunctio, æque in liberis atque in matre inutile esset relictum. Idque exemplo probat. Rufina enim ingenua mulier, filiam vulgo conceperat; postea se in concubinatum Coccei Cassiani dedit. quam cum fere vxoris loco dilexisset, moriens filiam eius vulgo conceptam, tanquam scilicet alumna sua esset, vna cum nepte sua hæredem instituit. quæsitum fuit, an institutio iure valeret: & iudicarunt Principes, ob non illicitum concubinatum institutionem valere. Posset & in eo intelligi, qui alterius concubinam, inuito illo, sibi iunxisset, in qua cum stuprum non committatur, non prohibetur ei liberisque eius testamento relinquere: quod secus est in liberta, quæ in patroni est concubinatu; quam si quis inuito patrono sibi iunxerit, quasi stuprum cum ea contraxisse intelligitur, nec relicta valebunt. *l.1.ibi gloss.de concubi.*

Dilucida explicatio l si seruo. de adimendis legat. Cap. XXXII.

PAVLVS libro IX. Quæstionum; Si seruo cum libertate dato legato, & alienato, adimatur libertas; quamuis alieno inutiliter adimatur, tamen legatum ad empto-

emptorem non peruenturum. & merito. Constitit enim ademptio, quia possit redimi; sicut datio, cum in eum confertur qui faciendi testamenti tempore fuit testatoris, deinde alienato libertas datur. Quid ergo, si eum quem liberum esse quis iusserat, manumiserit viuus, deinde codicillis libertatem ei ademerit? videamus an perdiderit legatum vana ademptio libertatis, quod quidam putant. sed superuacua scriptura non nocet legato.

Seruo suo testator cum libertate legatum dedit, deinde eum alienauit; qua alienatione libertas perempta est, legatum autem ad nouum dominum pertinet. *l. quæsitum. §. seruo. § si quis Stichum. de legat. 1.* Pone ergo dominum postea in codicillis adimere huic seruo alienato libertatem; quæritur, num talis ademptio libertatis, noceat legato, quod diximus ad nouum dominum spectare? Et videbatur non nocere; nam inutilis est talis ademptio. cum enim per alienationem libertas extincta fuit, *l. seruo libertatem. de conditio. & de.* inutilis plane & superuacua erat ademptio codicillis scripta. inutile autem nullum effectum producere potest. *l. 14. §. 1. supr. eod. l. 8. §. Marcellus. ad Velleian.* Aliud tamen Iurisconf. videtur; scilicet ademptionem illam, licet aliquo casu inutilem, diuerso tamen casu aliquid operari posse. nam cum seruo testamento manumisso, media tépora non noceant; *l. Aristo. l. verum est de manu. testa.* si hic seruus alienatus, ante mortem testatoris, in potesta-

testatem ipsius reuertatur, & libertatem & lega
consequetur: ergo & quod medio tempore in p
iudicium eius codicillis scriptum est, ipsi no
poterit: si enim in potestatem testatoris reuerta
idipsum effectum suum habebit. quod in dicta
emptione libertatis apparet: *l. vlt. in fi. infra cod.*
reuerso eo in potestatem; legatum non debe
proprio enim seruo testator sine libertate leg
non potest: *l. seruus vxori. l. si socius. de hæredib. instit.*
similibus. quod autem ademptum est, nec datum i
telligitur. *l. 14. de legat. 1.* Ex quo & consequitur, le
tum illud ad nouum dominum non pertinere
ficit enim ademptionem illam libertatis ab initio
propter ius & suspensionem medij temporis, re
constitisse; *l. prox. infr. in prin.* & aliquo casu, reden
ptione scilicet alienati serui, legatum perimere po-
tuisse.

Nam quamuis post alienationem serui, co
dicillis scripta fuit: tamen propter coniunctione
testamenti & codicillorum, perinde de ea iudica
tur; ac si testamento scripta fuisset: *l. 2. §. 1. de iure co-*
dicillo. quo casu non dubium, per eam extinctu
fuisse legatum. *d. l. seruo libertatem. cum similib.* Idq
probat per contrarium, in datione libertatis; q
quamuis prima facie inutilis videri possit, tame
per eam & confirmari poterit alias inutile legatu
l. 8. §. penult. de iure codicillo. Nam certum est, seruo su
sine libertate legari non posse. Pone, testatorem i
testamento legasse seruo, postea eum alienasse; le
gatum nouo domino non debebitur. Quid aute
si codicillis postea scriptis, libertatem seruo de
num per talem dationem, & legatum testamen

ser-

ſcriptum confirmetur, vt ad nouum dominum ſpectare poſſit? Et videbatur non confirmari; quia libertas alieno ſeruo inutiliter datur. *leg. Seruius. cum ſimilibus. de manu. teſta.* Sed tamen & hoc caſu, propter coniunctionem teſtamenti & codicillorum diuerſum dicendum eſt. nam & ſi medio tempore mortis redimeretur ſeruus, & legatum & libertas in perſona eius conſiſterent; ergo & ad nouum dominum, libertate ſcilicet per alienationem extincta, legatum ſpectabit. Sed quid? Si ſeruo & libertatem & legatum teſtamento dedit; poſtea eundem inter viuos manumiſit, codicillis autem deinde factis libertatem ademerit; num talis ademptio legato officiat? quod ſimiliter, propter coniunctionem codicillorum cum teſtamento videbatur; nam ſi rurſus in ſeruitutem redigeretur, talis ademptio ei obſtaret, nec ex teſtamento libertatem & legatum conſequi poſſet. Sed hoc caſu ademptionem illam omnino inutilem ac ſuperuacuam eſſe Iuriſconſul. dicit, nec legato nocere. nam libertas inter viuos data, efficacior eſt quam alienatio; *leg. prox. §. 1. l. 34. §. liberum hominem. de contra. emptio.* nec tam facile reuocatio in ſeruitutem, quam redemptio ſerui alienati ſperari ac proſpici poteſt.

De intellectu l. ſi quis teſtamento. de ſtatuliber.
Cap. XXXIII.

IVLIANVS lib. VII. Digeſtorum; Si quis teſtamento libertatem acceperit

ſub

ſub conditione, ſi rationem reddiderit debet pro hæreditaria parte hæredibus reliqua ſoluere, etiamſi nomina quorundam hæredum ſint in conditione poſita.

Miratur hoc loco Accurſius, quare Iuriſconſ. nominibus hæredum expreſſis, pro hæreditariis partibus cuique reliqua deberi dicat; cum certi iuris ſit, nominum propriorum expreſſionem, viriles inferre partes. *l.54.§.vlt.l.ſi hæredes.de legat.1.l.nonnunquam.ad Trebellia.* ideoque varias adfert ſolutiones quæ textui non congruunt. Sciēdum eſt igitur, nomina quorundam hæredum, non ſolutioni reliquorum adiecta, ſed conditioni reddendæ rationis hoc ſcilicet modo; Stichus ſi arbitrio Sempronij, Titij, Scij, hæredum meorum rationes reddiderit, liber eſto. quo caſu videbatur, non omnibus hæredibus reliqua deberi; ſed illis tantum, quibus rationem reddere iuſſus eſſet. ex quo & ſequeretur, pro virilibus eos admitti. Quod iuriſconſ. negat, ac dicit omnibus hæredibus pro hæreditarijs portionibus reliqua deberi, licet quorūdam nomina in conditione reddendæ rationis expreſſa ſint.

Commoda explicatio l. Plautius. ad L. Falcidiam.
Cap. XXXIV.

PLAVTIVS; Seruo quem tibi legaueram, fundum legaui. Atilinicus, Nerua, Sabinus, primum in ſeruo rationem legis Falcidiæ habendam, & quota pars ex eo decederet, eam partem in fundo inutilem

lem futuram: deinde ex reliquis partibus fundi, legis Falcidiæ portionem decessurã, ſicut ex omnibus legatis. Caſſius; Quod ſeruo pars lege Falcidia decedat, incipere ſeruum fieri communem hæredis & legatarij. communi autem ſeruo cum legatum ſit, totum pertinere ad ſocium: quia in eã perſonam legatum conſiſtere poſſit. qua ratione ſemel ex fundo partem legis Falcidiæ deceſſuram. Paulus: Caſſij ſententia vtimur. nam & diuus Pius reſcripſit; ſeruo communi fideicommiſſum datum, totum ad ſocium pertinere.

In ſpecie huius legis fœde erratur, ſic vt vulgo ſententiam eius non recte percepiſſe videantur. quare & varie textus mutatur: cum tamen lectio Florentina, quam & adſcripſi, veriſſima ſit. Quærit autem Plautius: Si ſeruo legato fundus legatus ſit, & Falcidia interueniat, quomodo in vtroque legato ratio ineunda ſit? Et recenſet diuerſas Iuriſconſ. de hac re ſententias. primo Atilicini, Neruæ & Sabini: qui voluerunt, primum in ſeruo rationem Falcidiæ habendam, vt intelligatur, quota eius portio Falcidiæ nomine ad hæredem ſpectare debeat, quæ portio, ſi forte vel ſexta vel ſeptima eſt: iudicarunt, & tantam partem in fundi legato eſſe inutilem. peruenit enim res in eum ſtatum, vnde non potuit incipere. *l.11. de ſeruitutib. l.16. ad l. Aquil.* Nam ſicut hæredis ſeruo pure legari non poteſt: *§. an ſeruo hæredis. inſtitut. de legatis. cum ſimilib.* ita & ſi ſeruus

f cui

cui legatum est, pro parte postea eius esse incipiat, perimi pro ea parte legatum dicendum est: vt quod iuris in toto, idem in parte sit. *l. quæ de tota. de rei vind.* Cum autem vtile per inutile nõ vitietur, *l. 2. §. sed & si mihi. de verbo. obligat.* voluerunt cæteras partes fundi ad legatarium serui pertinere, in eisque & Falcidiæ esse locum. Deinde Cassij in hac re sententiam refert: qui voluit quidem, primum in seruo quærendam esse Falcidiam: vt sciatur, quota eius pars apud hæredem remaneat, noluit tamen eo nomine quicquam de fundi legato diminui. Quare alia regula iuris præsentem quæstionem dirimendam censuit, nempe illa: Si seruus communis vni dominorum acquirere nõ possit, totum ad sociũ pertinere: *§. vlt. instit. de stipula. verbo.* quod in omnis generis acquisitionibus locum habet. *l. qui bona. §. vlt. de acquir. re. domin. l. 1. communis seruus. de stipulat. seruo. l. 12. de autho. tutor.* plures enim domini, non quasi ab initio, sed concursu partes habere intelliguntur: *l. 1. §. 1. & 2. de vsufruct. accres.* vt illis potius non decrescere, quam accrescere censeatur. Quare cum ob Falcidiam seruus communis esse incipiat, hæredis & legatarij, idem & hoc casu dicendum est. Cum enim persona sit, in qua totum legatum suo iure cõsistere possit: quod aditæ hæreditatis tempore spectatur, *leg. 11. de optio. legat.* ex accedenti pro parte interire non debet: vna igitur tantum Falcidiæ nomine, non duplex deductio ex fundo fieri debet. Quam sententiam Paulus rescripto diui Pij à simili confirmat.

I. Mæ-

L. Marcellus. de in rem verso, aliter quam ab Accursio factum sit, explicata. Cap. XXXV.

MARCELLVS notat: Interdũ & propter hoc, quod in rem alterius socij versum est, de in rem verso cum altero agi potest; qui conuẽtus, à socio petere potest id in quo damnatus fuerit. quid enim dicemus, si peculium seruo ab altero ademptum fuerit? Paulus: Ergo hæc quæstio ita procedit, si de peculio agi non potest.

Sententiam huius legis (nisi fallor) Accursius assecutus non est: atque ideo diuersum aliquid à mente Iurisconſ. interpretatur, in eo, quod peculium ab eo in cuius rem versum non est, ademptum esse existimat. quo certe casu dubium non esset, cum eo nullo modo, sed cum altero tantum agi posse. Quare omnino ponendum, de eo Iurisconſ. loqui, in cuius rem versum est: vt is scilicet peculium ademisse intelligatur. apparet enim cum eo de in rem verso agi non posse; quamdiu apud alterum est peculium, cum quo de peculio sit actio. Nam quamdiu illa, de peculio scilicet, locum habet, hæc illius est accessoria, in ijs qui socij sunt: nec principaliter intendi potest. Atque hoc est quod Paulus subijcit: Hanc quæstionem, scilicet de eo quod in rem alterius versum est, cum altero sociorum de in rem verso agi posse, ita procedere: si non cum eo, in cuius rem versum est, sed cum altero de peculio sit actio: qui certe quod præstiterit, societatis vel com-

muni diuidundo iudicio ab altero repetet. Si enim is in cuius rem versum est, peculium non ademerit, arbitror eum prius de peculio conueniendum: atque alterum si conueniatur, non iniuste exceptionem, Si nō in rem alterius versum sit, obijcere posse. Atque hæc mihi videtur esse Iurisconsulti sententia.

De certis & incertis contractibus admonitio. Cap. XXXVI.

QVOD Iurisconsulti passim de contractibus certis vel incertis dicunt, *l. certi condictio. si certum petatur. l. 1. §. debitum autem. de constitut. pe. leg. 18. in princ. de acceptila.* id fere Accurs. de certo vel incerto quod in contractum vel obligationem deductum est, intelligit: quemadmodum & alibi certa vel incerta stipulatio dicitur. *l. stipulationum quadam. de verbo. obligat.* vel stipulatio certi incertiue. *l. si pœnam. l. liber homo. §. vlt. de verbo. obligat. l. 4. de vsuris.* Cum certi contractus (meo iudicio) potius illi dici possint, qui nominati appellantur, scilicet quod certum ac proprium nomen contractus habeant. *l. iurisgentiū. de pactis.* Incerti autem, qui vulgo innominati dicūtur, eo quod proprio non appellentur nomine. Nō enim illis locis, de eo quod in obligationem deductum est, sed de ipsa causa, contractu vel obligatione Iuriscōsulti loqui videntur. Sic & actio præscriptis verbis vel in factum, incertum iudicium, vel incerti ciuilis actio vel condictio dicitur: *l. si conueneri. commu. diuid. l. pen. depositi. l. 6. 16. præscript. verbis. l. 19. in fi. de precario. l. 9. 22. in fi. C. de donatio.* hoc est (vt ego arbitror) incerti contractus vel negocij actio, iudiciū vel

vel condictio. tunc enim locum habent, cum incertum est, quo nomine contractum negocium proprie appellandum sit. Idem in condictione incerti. nam & illa tunc datur, cum nominatæ illæ & specialiter introductæ condictiones, proprie locum non habent: sed negocium subiectum ad similitudinem illarum ita accedit, vt condictionem dari æquum sit. *l.22.in fi.l.40.§.1.de condic. indeb.l.12. in fi.de condic.fur.l.5.8.de actio.empt.* Dicitur tamen quandoque & incerti agi, cum ob quantitatem nõ expressam, ad interesse tantum datur actio, *l. vlt. si quis in ius voca.non ierit.l.68.de verbo.obligat. l.2.§. incertam. de prætor. stipulat.* sed de eo illis legibus non agitur.

Noua ac probabilis explicatio §.Cato. in l.4. de verb. obligat. Cap. XXXVII.

CATO lib. xv. scribit; Pœna certæ pecuniæ promissa, si quid aliter factum sit; mortuo promissore, si ex pluribus hæredibus, vnus contra quam cautum sit, fecerit; aut ab omnibus hæredibus pœnam committi pro portione hæreditaria, aut ab vno tãtum pro portione sua. Ab omnibus, si id factum de quo cautũ est, indiuiduũ sit; veluti, Iter fieri. quia quod in partes diuidi non potest, ab omnibus quodãmodo factum videretur. at si de eo cautum sit, quod diuisionem recipiat, veluti amplius non agi, tum eum hæredem, qui ad-

uersus ea fecerit, pro portione sua solum pœnam committere. Differentiæ hanc esse rationem, quod in priore casu omnes commisisse videntur: quod nisi in solidum peccari non poterat. vt in illa stipulatione; Per te non fieri, quo minus mihi ire agere liceat. Sed videamus ne non idem hic sit, sed magis idem quod in illa stipulatione, Titium hæredemque eius ratum habiturum; nam hac stipulatione & solus tenebitur, qui non habuerit ratũ: & solus aget, à quo fuerit petitum, idque & Marcello videtur, quamuis ipse dominus pro parte ratum habere non potest.

Cato vnam tantum pœnalium stipulationum diuisionem, ex parte scilicet hæredum promittentis, persequi videtur: eamque maxime illustrem. nempe quod quandoque, licet per vnum tantum factum sit, quo minus stipulationi satisfiat, tamen pœna ab omnibus pro parte hæreditaria committatur: scilicet quando factum à testatore promissum, non solum sui natura indiuiduum est, sed per hæredes primum præstari vel consummari debet: veluti si spopondisset defunctus, iter fieri, fossam fodi, domum ædificari, vacuam possessionem tradi, operas præstari, vel etiam seruitutem constitui, &c. Quandoque vero, licet per vnum contra factum sit, pœna non nisi pro eius hæreditaria portione committatur: scilicet cum id quod

in sti-

In ſtipulationem deductum eſt, inter hæredes ipſo iure diuiſum eſt, veluti AMPLIVS NON AGI. Quæ diuiſio diſerte intelligenda eſt, & ad id tãtum de quo agitur reſtringenda: ſcilicet ad hæredes promiſſoris tantum, & quatenus ipſi inter ſe teneantur: quo nomine illa duo maxime inter ſe contraria complectitur, nempe quando omnes hæredes ſimul, nullo excepto, obligati ſunt: item quando non omnes tenentur, ſed vnus ſolum, pro portione ſua hæreditaria. Fuit autem eius opinionis Cato, quod ad hanc diuiſionem omnia facta diuidua & indiuidua referri poſſe putaret: ſiue in faciendo, ſiue non faciendo conſiſterent: *leg. 75. §. qui id quod. infr. eod.* ſiue ad faciendum aliquod opus, vel conſtituendum quicquam, ſiue ſimpliciter ad non impediendum ſtipulatorem ſpectarent. Quare & ad priorem partem accommodat exemplum, quo principalis res, & ſui quidem natura, & hæredum nomine indiuidua eſt. quo ad ſtipulationem autem, de ſimplici facto atque prohibitione hæredum agatur, veluti

Per te non fieri, quo minus mihi ire agere liceat.

Qua ſtipulatione, cum olim quidem conſtituta fuit ſeruitus, de eo ſolum agitur, ne ſtipulator conſtituta ſeruitute vti prohibeatur: idque pœna adiecta, ſi contra fiat. Cum autem principale illud, ſuper quo interpoſita eſt ſtipulatio, nempe via, indiuiduum quiddam ſit, quod nec hæredum promiſſoris nomine, vllam diuiſionem recipiat: *l. 2. in*

prin.§.1.l.72.in princ.eod.tit. cum simil.b. voluit Cato suprascriptam stipulationem ad prius membrum suæ diuisionis spectare; scilicet vt si vnus hæredum ire agere prohibeat, & cæteri pro portionibus hæreditarijs teneantur. Quod diserte secundum diuisionem à Catone propositam, intelligendum est: nempe vt omnes hæredes, nullo excepto, pœnæ nomine teneantur: ita vt etsi vnus totã pœnã præstet, à singulis pro portione hæreditaria repetere possit, ipseque suam partem computare teneatur. Atque hoc est quod Cato dicit, ab omnibus hæredibus pœnam committi pro portione hæreditaria: cum alias pro iure stipulatoris, singuli insolidum conueniri possint. *l.2.§.item si in facto.l.85.§.quod si stipulatus.eod.tit.l.25.§.in illa quoque.l.44.§.quod ex facto.famil.ercifcund.* Quod Paulo iniquum videtur: reprehendit itaque Catonem, quod hoc exemplum priori membro suæ diuisionis per omnia cõuenire voluit: *Vt & alibi l.2.§.idem Iulianus.de eo quod certo lo.l.2.de hæred.instit.l.98.§.aream.de solutio.* cum magna hic sit rationis diuersitas. Quamuis igitur Catonis diuisio vna cum exemplis subiectis in se vera sit, tamen non omnia exempla ad eam referri possunt: quare subdiuisione cætera exempla disertius explicanda erant. Nam licet inter hoc exemplum, & illa de quibus in priori parte dictum est, magna sit indiuiduæ rei nomine similitudo: tamen illa proprie ad rem ipsam vel faciendam, vel perficiendam, vel constituendam pertinent, quod pro parte nullo modo fieri potest. *leg.72.in princ.l.85.vers.secunda ad opus.insr.eod.leg.80.§.quædam.ad leg.Falcid.* quare eo nomine non minus is per quem non

non ſtat quo minus fiat, quam is per quem ſtat, tenetur, in ſolidum enim peccatum eſt, & ab omnibus quodammodo factum videtur, vt ipſe Cato ſubijcit. fuerat enim in illius arbitrio, poſt præſtitutum cohæredi tempus, vel integrum facere ac præſtare, *l. fideicommiſſa. §. ſi in opere. de legat. 3. leg. 2. §. ex his ſupra. eod. l. 25. §. contra ſi promiſſor. l. 44. §. vlt. famil. erciſ.* ne pœna quæ grandior forte erat, committeretur. ergo quo ad effectum rei, non minus ipſe quam alter tenetur: & ſi pœna ſoluenda ſit, non minus ipſe quam alter, per quem reuera ſtetit, eam ſufferre cogitur: & ſiue ipſe ſoluerit, ſiue alter, vtique ei pars hæreditaria imputari poterit. verum eſt enim, & per eum factum quo minus in ſolidum fieret; quare non ſimpliciter alterius nomine, ſed & ſuo tenetur: communis ergo erit pœnæ commiſſio. At in eo exemplo quod Cato ſuperioribus ſimile eſſe voluit, ſcilicet,

Per te non fieri, quo minus mihi ire agere liceat,

longe aliud eſt.

Quāuis enim ſtipulatio ſeruitutis nomine, quæ indiuidua eſt, interpoſita ſit; nec ſtipulatoris interſit, ab vno an à pluribus prohibeatur; *l. 3. in fin. l. 85. verſ. quod ſi ſtipulatus. eod. titul.* ſemper enim inſolidum prohibetur; quare & pœna quo ad ipſum in ſolidum committitur, ita vt cum quolibet (vt ſupra dictum eſt) experiri poſſit; quod quidem ex parte ſtipulatoris iuſtum eſt, ne qui in ſolidum prohibitus eſt, tantum partem pœnæ conſequatur; de quo

f 5 pro-

proprie non agit hic Caro, tamen ex parte hære-
p omissoris inter se, multum interest: nec enim
factum cohæredis, meum factum est. *l. 9. in fin. &*
10. depositi. l. 44. §. quod ex facto. famil. ercisc. & quam-
uis pro iure stipulatoris, in solidum conueniri pos-
sim: tamen pro iure nostro inter nos, si solui in-
tegram pœnam, non partem pœnæ, sed integram
pœnam familiæ erciscundæ iudicio à cohærede
consequi potero: nec enim est quod mihi impu-
tari possit. Vtrumque igitur membrum ad rem
perfecte intelligendam, subdiuisione opus ha-
bere videtur. nam quo ad prius membrum, quan-
doque hæredes promissoris non solum ex vnius
facto omnes tenentur, & conueniri possunt: sed
& si pœnam soluerunt, eius sibi hæreditariam par-
tem computare coguntur. quod fit in illis stipu-
lationibus, quarum principio memini. Estque
ratio, quod & ipsorum in eo (vt dixi) culpa anim-
aduerti possit. Quandoque hæredes promissoris,
stipulatoris causa in solidum quidem conueniun-
tur: verum quicquid soluerunt. ab eo per quem
factum est, totum repetere possunt. Quod fit, cum
nulla eorum culpa in eo quod vel factum, vel non
factum est, versatur. nec enim si cohæres meus a-
liquem prohibeat, vel dolo quicquam faciat, *l. 2.*
item si in facto. l. 4. in princip. supr. vel non soluat, *leg.*
§. vlt. infr. l. 25. §. idem iuris est in famil. erciscund. id me
vlla ex parte contingit: quamuis pro iure stipula-
toris, in solidum conueniri possim. idque ea ratio-
ne, quod ex hæredum persona, obligationis pœna-
lis conditio non immutetur. *l. 2. § . ex his. supr. l. 2. §. in-*
certam. de præt. stipul. itē q̃ prohibitio, vel dolus, pro
parte

parte intelligi non possint. *leg. 9. 22. ad fin. depositi. leg. 17. iudica. sol. leg. 85. vers. quod si stipulat. infr.* Sic & alterum membrum Catonianæ diuisionis, subdiuisione distingui potest. Quandoque enim hæres qui contra fecit, in solidum & ad totam pœnam tenetur: vt in altero membro præcedentis subdiuisionis contingit. Quo & Paulus referre videtur stipulationem REM RATAM HABERI. Inter quam tamen & superiores hoc interest, quod hic ob vnius factum cohæredes conueniri non possint; forte quod non de tanto hic agitur, vel damno vel delicto; vel quod nihil in personam ipsam stipulantis committatur. Quandoque hæres contra faciens, non in solidum, sed pro hæreditaria tantum pœnæ parte obligatus est; quod contingit, cum id quod stipulatione continetur, ipso iure diuisum est; veluti AMPLIVS NON AGI. nec enim quisquam pro maiori parte, quam pro qua hæres est, agere potest. *leg. 18. in princip. rem rat. haberi.* quod quamuis & in stipulatione RATAM REM HABERI, similiter videri posset; tamen quia ratihabitio per se considerata facti est, nec ita vt actiones & iura, *leg. 25. §. an ea. §. idem iuris est. famil. erciscund. leg. 26. Cod. de pactis.* ipso iure per Ll. xij. Tab. diuisa est; placuit, eum qui ratum non habeat, solum, & ad integram pœnam teneri. Solus enim plerumque de integro & toto actu vel re intelligitur; *l generali. §. 1. de vsufr. lega. l. 5. in princ. de ijs qui deiece.* atque hoc modo accipiendum est, quod passim legitur, *leg. 44. §. si quis stipulatus. famil. erciscund.* & Paulus hic subijcit; Eum qui ratum non habeat, solum teneri. vt non intelliga-

telligamus eum solum teneri pro portione hæreditaria, vt in stipulatione AMPLIVS NON AG. quod & Alciato videtur, & verba præ se ferunt. ipsa enim ratihabitio per se, vtpote principaliter in obligationem deducta, hac stipulatione considerattur: non quod in consequentiam fit, scilicet si postea agere incipiat. præsertim cum & separatæ sint stipulationes, *l.14.15.ratam rem haber.* atque etiam in multa alia ea ratistipulatio accommodari possit. *l.1.§.cautionales.de præto. stipulat. l.10.11.20. ratam rem haber.* Quod igitur Paulus dicit, stipulationem,

Per te non fieri quo minus mihi ire agere liceat, magis similem illi, Titium hæredemque eius ratum habiturum;

non eo eo spectat, quasi per omnia similes sint: sed solum ad improbandam omnimodam similitudinem, quam Cato inter illam, & stipulationem ITER FIERI esse voluit, dictum est. nam quamuis, quantum ad stipulatorem, sit quædam similitudo, cum vtraque stipulatione totam pœnam consequatur, nec eius intersit à quo ei soluatur: tamen quo ad hæredes promissoris (de quibus proprie hac lege agitur) magna est differentia: priore enim cohæredes nullum damnum in effectu patiuntur, cum quicquid soluerunt, repetunt: altera, pro rata suæ partis damnum subeunt. Non mirum igitur si Paulus illam, stipulationi RATAM REM HABERI magis similem iudicauit. vtrobique enim cohæredes indemnes manent: hic à principio, illic ex post facto. Nec quisquam eo moueri debet, quod Paulus hic subdiuisiones illas tam explicate non tractet: non enim ei hoc erat propositum, cum simili-

tudinem

tudinem illam à Catone adductam tantum improbare ac notare voluit. nec enim fere vno loco Iurisconsſ. omnia exequi ſolent: multæque paſſim diuiſiones repeiiuntur, quæ collatione aliorum locorum, atque etiam ex rationibus iuris ciuilis, prolixiore explicatione indigent. Huius autem interpretationis meæ hæc eſt potiſſima ratio: quod Paulus, dum diſſimilitudinem inter illas ſtipulationes, ITER FIERI, &

Per te non fieri quo minus mihi ire agere liceat,

eſſe voluit; non ſimpliciter hanc alteri membro dixit connenire. quod nec potuit; cum nimis notum ſit, ex ea & cæteros conueniri poſſe, quod in altero membro nō eſt. nam quamuis diuerſum à quibuſdam olim fuerat exiſtimatum, *l.85.§.quod ſi ſtipulatus.infr.* tamen Paulus reiecta vbique illorum opinione, contrariam ſententiam veriorem affirmat; inepte ergo ex improbata aliorum opinione argumentaretur. Præterea ſi hæc fuiſſet eius ſententia, ſatis erat ſi illud Catonis exemplum adduxiſſet, & cum illo contuliſſet; quod non facit, ſed cum alia ſtipulatione, nempe

Titium hæredemq́ue eius ratum habiturum,

confert. Vnde & plane apparet, eum non omnino eodem loco habuiſſe hanc ratiſtipulationem, cum illa AMPLIVS NON AGI alias vel inepta (vt dictum eſt) fuiſſet argumentatio, vel propius ſimilitudinem notaſſet. nec enim in hac portionum hæreditariarum facit mentionem.

tionem, quod erat necesse, si eam omnino eiusdem naturæ cum stipulatione AMPLIVS NON AGI esse voluisset. Quod autem in fine à Paulo adijcitur, ipsum dominum pro parte ratum habere non potuisse; ex quo quasi à contrario sequi videretur, & ipsum cohæredem ratum non habentem, non in solidum, sed pro portione hæreditaria teneri; sciendum est, illam collationem non ad diuisionem portionum hæreditariarum, sed potius ad diuisionem ipsorum hæredum referendam esse: scilicet, quod quidam teneantur, quidam non teneantur; cum ipse dominus, licet pro parte ratum non habeat, vtique in solidum ad pœnam obligatus sit. Atque hæc quidem (meo iudicio) fere necessaria est huius §. interpretatio, siquidem Florentinam lectionem in hac posteriori parte veriorem fateamur; nam in priori, vulgaris rectior est. Si vero ex vulgari lectione & illa verba reciperemus, ET PAVLVS RESPONDIT NON ESSE IDEM; (quæ nescio quam bene congruant, cum fere non soleant Iurisconss. in medijs argumentationibus adijcere, se ita respondisse) simplicior nõ nihil esset explicatio, & apertior illius quidem stipulationis, PER TE NON FIERI, QVO MINVS MIHI IRE AGERE LICEAT, ad prius Catonis membrum; huius vero, TITIVM HÆREDEMQVE EIVS RATVM HABITVRVM, ad posterius membrum relatio. Sed non solum prædicta absurda obstarent, verum & rationes Iuris ex superioribus repugnare viderentur.

Verum

Verus intellectus l. cum dominus. in princ. de pecul. legat. Cap. XXXVIII.

PAPINIANVS lib. VII. Responso. Cum dominus seruum vellet manumittere, professionem edi sibi peculij iussit, atque ita seruus libertatem accepit, res peculij professioni subtractas non videri manumisso tacite concessas, apparuit.

Species huius legis, ex interpretatione Accursij posita, prorsus aliena est à mente Iurisconsulti; nec verbis congruit, vt paulo diligentius inspicienti facile liquet. hæc autem mihi videtur vera eius esse sententia. Quamuis seruo inter viuos manumisso, peculium, si ademptum non sit, tacite concessum intelligatur; *l. 1. C. de peculio eius qui liber. me.* tamen si dominus edi sibi professionem peculij iusserit, per hoc potius peculium sibi recepisse, quam seruo cõcessisse censetur; ea enim de causa professio peculij fuit imperata. Ex quo & sequi videbatur, quod dominus professione contentus; cætera quæ professione non continerentur, seruo tacite concessisset. Quod Papinianus negat in ijs, quæ à seruo per dolum & fraudem professioni subtracta sunt. Dolus enim in omni causa exceptus censetur. *leg. creditor. §. Lucius Titius. mandati. leg. tres fratres. de pactis. leg. 5. §. Iulianus. leg. qui plures. l. L. Titius. §. tutelæ. de admin. tute.*

Correctus ac restitutus §.vtrum.in l.si is qui ducenta de rebus dubijs. Cap. XXXIX.

QVAM horridus & tractatu difficilis sit hic nemo est qui non intelligat; nũquam autem mihi persuaderi poterit, integram atque incorruptam eius esse lectionem; nisi Iulianum meranobis ænigmata prodidisse, affirmare velimus, vt enim cętera taceam, quid vers. Animaduertendum igitur. scrupulosius, quid inrricatius, atque etiam dissolutius? Quare semper arbitratus sum, aliquid ibi ad perfectam sententiam deesse. Existimo igitur ita partem illam esse restituendam, ac legendam.

Animaduertendũ igitur est, quid sit de quo quęritur. nã cũ ita cõcipio; Si illud aut illud factum non erit; quæri debet, an aliquid factum sit. cum vero ita, Si quid eorum factum non erit; quæri debet, an aliquid factum non sit. Illius effectus hic est, vt neutrum fiat; huius autem, vt vtrumque fiat. nec in illo nocet, aliquid non fecisse, si aliquid factum sit; neq; in hoc prodest aliquid fecisse, si aliquid factum non sit.

Atque hoc modo recte cohærebunt omnia, veraque erit formularum illarum explicatio, confert autem Iurisconsl. conceptiones illas stipulationum inter se, per contrarium. ac primo indicat, quomodo prior non commissa, altera vero commissa censeatur.

ſeatur. ſecundo explicat, quomodo ediuerſo prior commiſſa, altera non commiſſa intelligatur. tertio aperit, quid in priori non noceat, vt commiſſa: in altera vero non proſit, quin commiſſa iudicetur. Atque hoc modo clara & expedita ſunt omnia.

Noua ac vera explicatio §. forſitan. in l. Gallus. de liber. & poſthum. Cap. XL.

EDIDI ante aliquot annos nouas in capita quędam l. Gallus explicationes: quarum cum me nondum pœniteret, libuit eas quales quales eſſent, & hic ſubijcere, ſunt autem tales. Cum Galli formula de nepote tantum poſthumo inſtituendo cōcepta eſſet, Scæuola eam & in pronepotibus quoque poſthumis locum habere poſſe interpretatus eſt: & varias ſpecies recenſuit, quæ verbis quidem & formulæ Galli non includantur, verum ex mente atque interpretatione admitti æquum ſit. Cum enim magna ſit fortunæ in rebus humanis poteſtas, infinitaque caſuum varietas, non omnia in diſpoſitionibus ſatis diſerte exprimi ac verbis caueri poſſunt, quare tandem ſuadet, §. *quid ſi qui filium. in fin.* cum tam magna ſit huius rei vtilitas, fauorabileque admodum ſit, teſtantium iudicia quoquo modo ſuſtineri, quo omnes occaſiones rumpendi auferantur: vt etiam admittatur, generaliter fieri poſſe poſthumorum inſtitutiones, hoc ſcilicet pacto:

Quicquid ſibi liberorum natum erit poſt mortem: aut, Quicunque natus fuerit.

Quibus generalibus verbis, tanquam in rem co-ceptis, non solum omnes casus, quibus quis suus fieret: sed & omnes posthumi, siue hi nepotes, siue pronepotes, & cæt. essent, complecterentur. Alias si quis nominatim nepotem posthumum insti-tueret, & aliquo casu pronepos quamuis suus, na-sceretur, de eo institutio nullo pacto esset intelli-genda: vbique enim de nepote vel pronepote no-minatim instituendo fit mentio. §. *idem credendum.* Sed quia & istis casibus, quibus tam generalis facta esset institutio, Scæuola ingenij perspicacitate præ-sentiebat non leuem posse incidere scrupulum, hunc in §. forsitan subtiliter admodum monet at-que explicat: sed tam obscure atque intricate, vt hactenus omnes, vel etiam doctissimi in eo recte percipiendo defecerint. Proprie autem hic §. ad id quod supra in §. quid si qui filium. in fi. dixerat, est referendus: quod & Taurellus annotauit. verba autem ex vulgari distinctione sic se habent:

Forsitan addubitet quis, an istis casibus si nepos post testamentum nascitur, viuo patre suo; deinde ex eo concipiatur, isque mortuo patre, deinde auo nascatur; an non potuerit hæres institui, quia pater ipsius non recte institutus esset? quod mi-nime est expauescendum. hic enim suus hæres nascitur, & post mortem nascitur: ergo & sic pronepos admittetur, qui natus erit ex nepote postea viuo filio, atque si ex eo natus esset adoptatus.

Specie-

Species huius §. talis est: Testator viuo filio nepotem ex eo nasciturum generali formula instituit, hoc scilicet modo:

Quicquid mihi liberorum natum erit, aut, Quicunque mihi natus fuerit, post mortem meam, hæres esto.

Natus est hic nepos viuo patre suo, atque etiam auo: quo casu institutio illa omnino est inanis & vacua, adeo vt nullo casu, nec ad Galli formulam cum viuo testatore auo sit natus: nec ad L. Velleiam, cum viuo patre suo natus, eo tempore quo nascitur, auo non sit suus (quod primum caput L. Velleiæ requirebat) possit referri. excedit enim hic casus vtramque dispositionem, quemadmodum Iuliani casus §. *ille casus.* vtrumq; caput L. Velleiæ. Senserat autem præcipue de hoc nepote testator, quia eo tempore quo testamentum faciebat, non poterat de alio quam de hoc nepote, qui proxime post testamentum erat nasciturus, cogitare. *arg. l. si quid earum. in fin. de legat.* 3. quamuis enim generaliter, quisquis sibi post mortem suam esset nasciturus instituit, tamen id de eo qui tum proxime sperabatur, omnino erat intelligendum: præsertim in tam curiosa veterum in testamentis subtilitate *l. matrimonij. qui & à quib. ma. l. eum qui calendis. de verbo. obligat. leg. bonos.* §. 1. *de verbo. significat.* Cum autem is viuo patre suo atque auo sit natus, videbatur institutionem illam officio suo functam, ac consumptam, nec vlterius vim atque effectum vllum habere posse.

Quibus generalibus verbis, tanquam in rem c[...]
ceptis, non solum omnes casus, quibus quis su[...]
fieret: sed & omnes posthumi, siue hi nepotes, siue
pronepotes, & cæt. essent, complecterentur. Ali[...]
si quis nominatim nepotem posthumum insti-
tueret, & aliquo casu pronepos quamuis suus na-
sceretur, de eo institutio nullo pacto esset intelli-
genda: vbique enim de nepote vel pronepote no-
minatim instituendo fit mentio. §. *idem credendum.*
Sed quia & istis casibus, quibus tam generalis fact[...]
esset institutio, Scæuola ingenij perspicacitate præ-
sentiebat non leuem posse incidere scrupulum
hunc in §. forsitan subtiliter admodum monet at-
que explicat: sed tam obscure atque intricate, v[...]
hactenus omnes, vel etiam doctissimi in eo rect[...]
percipiendo defecerint. Proprie autem hic §. a[...]
id quod supra in §. quid si qui filium. in fi. dixera[...]
est referendus: quod & Taurellus annotauit. verb[...]
autem ex vulgari distinctione sic se habent:

Forsitan addubitet quis, an istis casib[...]
si nepos post testamentum nascitur, vi[...]
patre suo; deinde ex eo concipiatur, is q[...]
mortuo patre, deinde auo nascatur; [...]
non potuerit hæres institui, quia pat[...]
ipsius non recte institutus esset? quod m[...]
nime est expauescendum. hic enim su[...]
hæres nascitur, & post mortem nascit[...]
ergo & sic pronepos admittetur, qui nat[...]
erit ex nepote postea viuo filio, atque si [...]
eo natus esset adoptatus.

Spe[...]

Species huius §. talis eſt: Teſtator viuo filio nepotem ex eo naſciturum generali formula inſtituit, hoc ſcilicet modo:

Quicquid mihi liberorum natum erit, aut, Quicunque mihi natus fuerit, poſt mortem meam, hæres eſto.

Natus eſt hic nepos viuo patre ſuo, atque etiam auo: quo caſu inſtitutio illa omnino eſt inanis & vacua, adeo vt nullo caſu, nec ad Galli formulam cum viuo teſtatore auo ſit natus: nec ad L. Velleiam, cum viuo patre ſuo natus, eo tempore quo naſcitur, auo non ſit ſuus (quod primum caput L. Velleiæ requirebat) poſſit referri. excedit enim hic caſus vtramque diſpoſitionem, quemadmodum Iuliani caſus §. *ille caſus.* vtrumq; caput L. Velleiæ. Senſerat autem præcipue de hoc nepote teſtator, quia eo tempore quo teſtamentum faciebat, non poterat de alio quam de hoc nepote, qui proxime poſt teſtamentum erat naſciturus, cogitare. *arg. l. ſi quid earum. in fin. de legat.* 3. quamuis enim generaliter, quiſquis ſibi poſt mortem ſuam eſſet naſciturus inſtituit, tamen id de eo qui tum proxime ſperabatur, omnino erat intelligendum: præſertim in tam curioſa veterum in teſtamentis ſubtilitate. *l. matrimonij. qui & à quib. ma. l. eum qui calendis. de verbo. obligat. leg. bonos. §. 1. de verbo. ſignificat.* Cum autem is viuo patre ſuo atque auo ſit natus, videbatur inſtitutionem illam officio ſuo functam, ac conſumptam, nec vlterius vim atque effectum vllum habere poſſe.

vtique enim de proxime nascituro sensit: & verba dispositionum, præsertim in testamentis qua plurimum possunt, operantur, vel operari debent. *l. pla. in fi. commu. præd. l. si plures. de conditio. instit. l. Arethusa. de statu. hom.* relinquebatur igitur hunc nepotem non recte institutum, cum licet de eo præcipue institutio facta sit, tamen in eius persona locum habere non potuit: de quo non est dubium. Sed si ex hoc nepote, viuo patre ejus, ac testatore, alius conciperetur: isque mortuo patre suo, deinde auo, filio scilicet testatoris, nasceretur: eo nimirum tempore, quo testator manente suprascripto testamento, iam recens esset mortuus: quod semper his casibus qui ad Gallum spectant, est præsupponendū. Hic posset ingens dubitatio suboriri, num pronepos iste à proauo recte cēseretur institutus, & clausula testamenti contineretur. quod non videbatur: primo, quod difficulter posset iudicari de hoc pronepote testatorem sensisse, cum de eo non potuerit verisimiliter cogitare: nec enim de persona ad personam facile admittitur extensio. *l. si quis ita. §. si quis cum. de testa. tute.* deinde, quod pater eius, nepos scilicet testatoris (vt supra deductum est) non recte esset institutus: quo casu testamentum quasi ruptum poterat censeri. *leg. commodissime. hoc titulo* Absurdum autem, & contrarietatem quandam implicare videbatur, vt in quasi rupto testamēto qui vtiliter institutus iudicaretur. Nam quamuis nepotes non opus erat instituere, *§. in omnibus. hac l. insti. de exhæreda. libero. in princ.* tamen hic nepos cum post testamentum fuerat natus, quasi posthumus poterat iudicari: *l. posth. de iniusto rup.* qui certe nepote

posthu

posthumi, si tempore natiuitatis vtiliter non reperiebantur instituti, rumpebant: §. *posthumi quoque. instit. de exhære. libero.* quemadmodũ & nepotes iam nati, si successione agnascebantur. § *idem credendum. in fi. hac l. & l. posthumorum. de iniusto rup.* Sed tamen quia non verus erat posthumus, vtpote viuo suo patre natus, aliud Scæuolæ videtur: dicit enim hoc minime esse expauescendum. & subiungit rationes, quibus illis quæ dubitationem facere videbantur, respondet. Primo, quod licet testator de eo verisimiliter non cogitarit, tamen vtique verum sit, eum tempore suæ natiuitatis suum hæredem esse, atque etiam post mortem testatoris natum, quod sufficit vt verbis illis generalibus comprehendatur: §. *quid si qui filium. hac l.* referuntur enim ad omnem, qui testatori post mortem suus nasceretur. *l. placet. l. seq. hoc titulo.* cum igitur id huic pronepoti contigerit, non videtur illa dispositione excludendus. Secundo dicit, nihil referre, quod nepos iste non recte sit institutus: non enim per hoc vitium adferri testamento, vt ruptum censeatur, cum nunquam fuerit suus iste nepos, vt qui viuo patre suo, qui primum suitatis locum tenuit, sit natus, & illo etiam num viuo mortuus, ita vt nunquam vim rumpendi habuerit: nec plus facere huius nepotis natiuitatem, quam si fuisset extraneus, & à testatore viuo filio in nepotem adoptatus. quamuis enim adoptione, quasi sui hæredis agnatione, rumpebatur olim testamentum: *l. verum est. de iniusto rupto.* tamen cum quis viuo filio in nepotis locum adoptabatur, quãdiu filius viuebat, nõ agnascebatur ano suus heres, *l. si quis nepotem. de adoptio.* quare & nullum ius rum-

pendi habebat, cum eius institutio non esset necessaria. Quemadmodum ergo ex hoc nepote adoptato conceptus pronepos, si mortuo patre suo, deinde auo, filio scilicet testatoris, nasceretur: recte suprascripta formula testamenti comprehenderetur: nec ei obesset, quod pater eius illa formula non recte esset institutus: nec enim verbis institutionis quæ tantum posthumi facerent mentionem, continebatur. sic & in proposito casu, cum hic non adoptatus, sed ex filio natus fuit. nam cum vtroque casu hic nepos viuo patre suo, siue naturali, siue adoptiuo moriatur, nec vnquam suus factus sit: non potest eius vel præteritio, vel institutio, testamento vel posterioribus nocere. Atque hoc est quod dicit Scæuola, quamuis obscure admodum, in vers. ergo & sic pronepos. cuius verba certe non mutanda, quod à nonnullis fit, sed alio quam hactenus factum sit modo distinguenda sunt, quod si fiat, nihil illis erit apertius, & aptissime superioribus congruent. Ita enim legenda & distinguenda sunt.

Ergo & sic pronepos admittetur, qui natus erit ex nepote postea;

hic subsistendum. Deinde; Viuo filio, atq; si ex eo natus, esset adoptatus. Vt hic sit sensus: Hūc pronepotē, de quo quæritur, nēpe qui natus est postea ex nepote, qui & ipse post testamentum ex filio erat natus: perinde admittendum, ne ei scilicet obsit patris vel præteritio, vel inutilis institutio: atque si viuo filio ex eo natus, scilicet nepos iste, esset adoptatus. vt enim hoc casu, adoptati nepotis vel præteritio, vel inutilis institutio, non noce-

noceret pronepoti, qui recte institutione comprehenderetur: ita nec illo, quo nepos iste ex filio esset natus. Et hoc sensu omnia verba huius §. erunt clara, & nihil non proprie accipietur, & vers. vltimus aptissime prioribus congruet. Quis enim non videt, omnium explicationes, dum quod de adoptione dicitur, perperam ad pronepotem referunt ad Galli formulam & Scæuolæ interpretationem nihil omnino facere? adeo vt mirandum esset, Scæuolam tale quiddam, quod omnino peregrinum, & à proposito alienum esset, immiscuisse.

De capitibus L. Velleiæ, & quæ illis ad perfectam sententiam deesse videantur.

Cap. XLI.

ID quoque hoc tempore præterire nolui, quod prius caput L. Velleiæ (meo iudicio) etiam à doctissimis non recte legitur. verba enim illa quæ statim sequuntur, ETIAMSI PARENTE VIVO NASCANTVR, non sequenti clausulæ (vt fere ab omnibus fit) annectenda, sed cum verbis L. Velleiæ legenda sunt: quod & Accursius annotauit, hoc scilicet modo:

Qui testamentum faciet, is omnis virilis sexus qui ei suus hæres futurus erit, &c, etiamsi parente viuo nascantur.

Hæc enim vltima prioris capitis fuerunt verba, quibus tota periodus, quæ forte longiuscula erat, claudebatur. totius autem prioris partis hæc fuit haud dubie sententia.

Qui teſtamentum faciet, is omnis virilis ſexus, qui ei ſuus hæres futurus erit cum naſcetur, inſtituendi poteſtatem habeto: quique ita ſcripti erunt, recte inſtituti ſunto, etiamſi parente viuo naſcantur.

Hæc enim poſtrema verba, quaſi caput ac fundamentum ſunt prioris partis, ob quæ & L. Velleia interpretationem Galli formulæ Scæuola ſubiunxit: ſtatim enim dicit, eam voluiſſe, viuis nobis natos, ſimiliter non rumpere teſtamentum. quare & principium tantum & finem, in quibus tota vis eius partis ſita erat, omiſſis cæteris quæ forte prolixiora erant, adſcripſit. Quã inconcinne autem hæc verba ſequentibus coniungantur, nemo eſt qui nõ videt. cum enim poſterius caput tantum de illis loquatur qui tempore teſtamenti ſimul ſunt in vita: ineptũ erit illi applicare de nepote, viuo patre & auo nato. quid enim id ad poſterius caput pertinet? quo nihil de natiuitate agitur: cum qui poſt teſtamentum quoquo modo naſcuntur, ad prius caput ſpectent. Vt taceam de alijs, qui etiam ſuperflua quædam verba ex Pandect. Florent. adijcere conantur: quibus dum nimis ſuperſtitioſe in omnibus inhærent mirum in quam abſtruſos quandoque delabantur ſenſus. quaſi vero & in illis non infinitæ ſint mendæ: & multa tam aperte falſa, vt nullo colore defendi poſſint. quamuis enim illarum Pandect. editione, Iuriſprudentiæ ingens acceſſit lumen: indignum tamen fuerit, omnes illius ſcriptoris menda & errores, etiam contra rationem Iuris, & Latini ſermonis puritatem, pro myſterijs quibuſdam venerari

nerari, nec latum quidem vnguem ab illis discedere; denique nihil non fingere, vt tales lapsus sustineantur: quod certe nonnullos nescio quam fœliciter facere videmus. Sic nec posterius caput à Scæuola totum hic adscriptum puto, sed ea tãtum verba adducta, de quibus in pręsenti præcipue agebat: hanc autem fuisse sententiam integri illius capitis arbitror.

Si quis ex suis hæredibus, suus hæres esse desierit, liberi eius, & cæteri in locũ suorum sui hæredes succeduntо: quique eorum ante instituti vel exhæredati erunt, successione ne rumpunto.

Hoc enim illud est, quod paulo post scribit Scæuola: §. *ille casus*.

Posteriore capite non permittit institui, sed vetat rumpi, neue ob eam rem minus ratum esset, quod succedit.

Qua de re, & quæ vtriusque capitis ad Gallum fuerit ratio, alias quandoque, præter aliorum sententiam, prolixius agemus.

De intellectu §. vltim. in leg. Gallus.
CAP. XLII.

TANDEM in §. vlt. defectu vnius voculæ, totius orationis sensus mihi inuersus esse videtur. Ita enim (meo iudicio) verba hæc legenda sunt:

Si nascetur nepos viuo patre suo, qui deinde emancipetur.

Cum enim in præcedenti §. tractauerat de nepote nato viuo patre suo, qui mox post natiuitatem nepotis decesserat: persequitur Scæuola in §. vlt. eandem speciem, & quod ante dixerat de morte patris, extendit ad eius emancipationem: vt scilicet nec hoc casu, ex sententia Iuliani, hic nepos testamentum rumpere possit: eo magis, quod licet hoc casu filius emancipatus paternam hæreditatem repudiet, tamen nepos iste auo suus hæres non existat. Nam si de emancipatione nepotis (vt vulgo fit) hunc §. intelligamus, non video quid id ad hanc legem faciat: non enim de emancipatione huius nepotis, sed de eius vtili institutione, ne scilicet testamentum aliquo casu rumpat, tota lege agitur: quomodo autem emancipatus rumpere poterit? & insulsum admodum esset, de eo dubitare, num quis emancipatione suus hæres fiat, cum emancipatione sui hæredes esse desinamus, §. *emancipati. institut. de hæred. institut.* Quare quod de emancipatione dicitur, non ad nepotem, sed ad eius patrem referendum videtur. Alias postrema verba non congruent, nec aptam habebunt iuris decisionem. quis enim non videt, omnia quæ ad interpretationem illorum verborum adducuntur, & coacta esse, & minime verisimilia? Præterea & quod hunc casum ad receptam Iuliani sententiam refert, & tam diserte, quemadmodum in præcedenti §. de nepote viuo patre suo nato, exprimit, omnino esset ociosum. quid enim id ad huius nepotis emancipationem, momenti adferret? cum de nullo neque filio neque nepote dubium sit, quin emancipatione suus & necessarius esse desinat?

ſinat? Quare ponendum, Scæuolam quærere, cum recepta ſit Iuliani ſententia, vt licet nepos inſtitutus viuo patre naſcatur, qui tamen mox decedat, rumpere non poſſit: num, ſi is pater non mortuus, ſed emancipatus ſit, patriſque inſtitutionem repudiet, nepos auo ſuus & neceſſarius exiſtat, quod videbatur, cum paſſim in Iure legamus, emancipatione filij nepotem numero ſuorum hæredum eſſe §. *ita demum. inſtitut. de hæred. ab inteſtat.* diuerſum tamen Scæuola probat. & poteſt forte eius eſſe ratio, quod hic filius eo tempore fuit inſtitutus, quo eum præterire omnino non licuit: alias teſtamentum ipſo iure fuiſſet nullum. §. *in omnibus. hac leg. inſtitut. de exhæredat. libero. in princip.* quare cum præcipua atque vnica fuit cauſa ſuſtinendi teſtamenti in quo nepos eſt inſtitutus: licet poſtea emancipetur, & paternam hæreditatem repudiet, non facit ita nepoti locum, vt ſuus & neceſſarius ex teſtamento fiat.

Sicque ex hoc §. notari poſſe videtur quod licet emancipatione filij nepos in locum ſui hæredis ſuccedat: *leg. poſthumorum. de iniuſto rup. leg.* 1. §. *ſi filius. de ſuis & legiti.* tamen id non habere locum, ſi talis emancipatio poſt teſtamentum factum, quo is filius inſtitutus ſit, contingat: nam quamuis poſtea repudiet, vtique tamen nepos non erit neceſſarius, ſed voluntarius. Quare & caute ſupra de emancipatione non filij, §. *& quid ſi tantum.* ſed tantum nepotis dixit: cuius inſtitutio ad ſuſtinendum à principio teſtamentum non eſt neceſſaria. §. *in omnibus. hac leg.* Si ergo inſtitutus nepos, ſiue viuo, ſiue mortuo patre ſuo emancipetur, poſtea-

posteaque mortuo auo repudiet, impedimento non erit, quo minus pronepos ex eo substitutus, suus fit hæres proauo. quod forte secus esset, si iã tempore testamenti, præmortuo patre, primum suitatis locum teneret; cum eo casu non minus quam filius necessario instituendus sit. *d.l. posthumorum.* Nisi & dicamus, nepotem illum non fuisse institutũ; quod suadetur ex illis verbis, *§. idem credendum. in fin.* NE SVCCESSIONE TESTAMENTVM RVMPERET. vel etiam iam tempore testamenti emancipatum, quod apparet ex illis verbis; §. *& quid si tantum.*

Quid si nepos, ex quo pronepos institueretur (vt ostendimus) emancipatus esset.

quæ præteritum tempus respicere videntur. omnino autem hic § cum præcedenti vers. coniũgendus est; vt ex sententia Alciati, quod antea dixit d. morte nepotis, postea extendat ad eius emancipationẽ. eo enim spectat parenthesis illa (vt ostẽdimus) quæ aperte se Iurisconsultus ad pręcedentia refert. Quo fit, vt Conani sententiam minime probem, qui vt quod de emancipatione dicitur, & ad filium trahat nepotem sub cõditione, si filius emanciparetur, voluit esse institutum. quod verbis legis minime cõuenit. expresse enim Iurisconſ. non de filij, sed nepotis emancipatione loquitur; nec de tali conditione nominatim adijcienda, tota lege quicquam agitur. Nec quenquam moueant illa verba, POST MORTEM SCILICET AVI, quæ pronepoti non apte congruere videntur; nam (licet alij aliter explicent)

ineo

meo iudicio verba illa demonſtrationis tãtum cauſa exprimuntur, vt indicet, de illis ſe caſibus proprie loqui, qui ad Galli prouiſionem, non ad L. Velleiam pertineant; quare nihil prohibebit, illa ad proauum extẽdi, ſi de pronepote agatur. quemadmodum & in §. ſeq. vbi ſimiliter verba illa parentheſi includẽda ſunt. Cum enim vtrobique de nepote & pronepote ſimul tractet, notat illis verbis, de illo ſe nepote vel pronepote tantum loqui, qui poſt mortem ſcilicet aui vel proaui naſcatur; hoc enim indicat particula illa SCILICET, & quod vtrobique ſtatim ſubdit, hos caſus ad L. Velleiam non pertinere. Ideo autem de repudiatione adieci, quia cum emancipatione filij non cenſeatur extincta eius inſtitutio, ſi filius paternam hæreditatem amplecti velit, obſtabit nepoti. Quæ autem iure prætorio de filijs emancipatis, & nepotibus ex eis introducta ſunt, ad hanc Legem non ſpectant; cum hic tantum de Iure antiquo & ciuili agatur. quod & alij annotarunt.

FINIS.

RE-

RERVM IN ANNOTATIONIBVS DETL. LANGEBEKII PRÆCIPVARVM INDEX: IN QVO PRIOR NVmerus Caput, posterior Paginam significat.

A

Ædi-

Filius-

Filius-

Pecu-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA